

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมแบบไตรภาคีในโครงการบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยเทศบาลนครพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบและแนวทางการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลนครพิษณุโลก
2. การจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลนครพิษณุโลก
3. โครงการบ่อฝังกลบขยะมูลฝอย
4. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
5. ทฤษฎีแรงจูงใจ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลนครพิษณุโลก

1.1 ความเป็นมา

เทศบาลนครพิษณุโลก เดิมมีฐานะเป็นสุขาภิบาล เมื่อปีเถาะ พ.ศ. 2458 และได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478 มีพื้นที่การปกครอง 5.85 ตารางกิโลเมตร ต่อมาได้ประกาศเปลี่ยนแปลงขยายเขตเทศบาลตามประกาศพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2512 เพิ่มขึ้นเป็น 18.26 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันมีฐานะเป็นเทศบาลนคร ตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2542 ตามพระราชกฤษฎีกายกฐานะเทศบาลเมืองเป็นเทศบาลนคร ตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2542 (เทศบาลพิษณุโลก, 2545. หน้า 6)

เทศบาลนครพิษณุโลกมีแม่น้ำไหลผ่านกลางเมืองทำให้แยกเขตเทศบาลออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งตะวันออก มีประชาชนหนาแน่น เป็นย่านธุรกิจ การค้า บริการ การสื่อสาร การขนส่ง ส่วนพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการและสถานศึกษา เช่น ศาลากลางจังหวัด ศาล ศาลเยาวชนและครอบครัวและโรงเรียนประจำจังหวัด

1.2 อาณาเขต

เทศบาลนครพิษณุโลก มีอาณาเขตติดต่อกับตำบล (อบต.) ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลหัวรอ ตำบลอรัญญิก ตำบลบ้านคลอง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลบึงพระ ตำบลท่าทอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลอรัญญิก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลวัดจันทร์ ตำบลบ้านคลอง

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำขังทั่วไป ส่วนใหญ่น้ำจะขังมากทางทิศตะวันออกของตัวเมือง

1.3 ประชากร

ข้อมูล ณ เดือน พฤศจิกายน 2545 มีเรือนแพ 156 แพ และคาดว่าจะมีประชากรแฝงประมาณ 50,000 – 100,000 คน ประชากรในเขตพื้นที่ติดต่อกับมีประชากรตามทะเบียนราษฎรทั้งสิ้น 90,030 คน และมีครัวเรือน 28,944 ครัวเรือน (เทศบาลนครพิษณุโลก, 2545. หน้า 7)

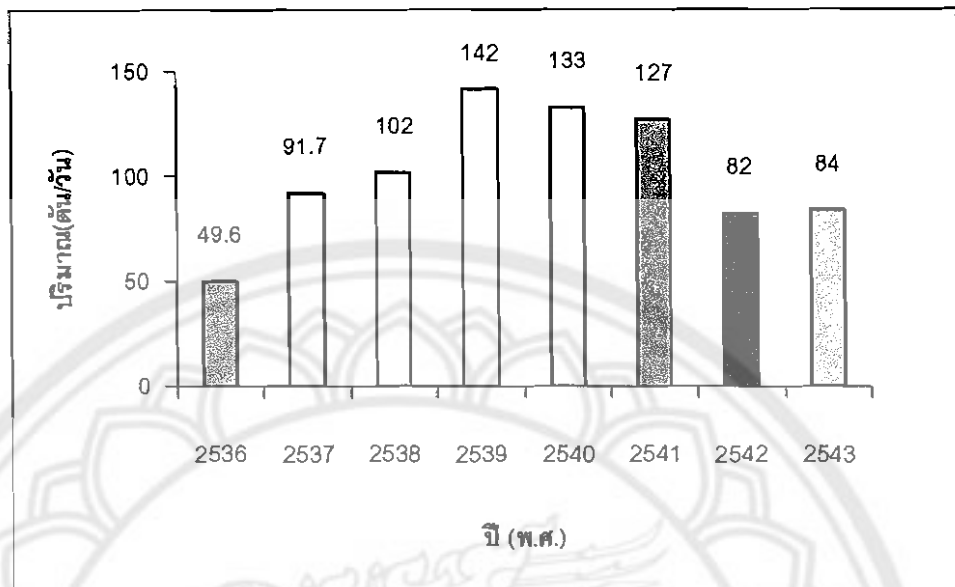
ตาราง 1 จำนวนประชากร และครัวเรือนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ประชากรและครัวเรือน	ปีงบประมาณ			
	2542	2543	2544	2545
จำนวนครัวเรือน (หลัง)	26,846	27,213	28,236	28,875
จำนวนประชากร (คน)	90,162	88,886	87,976	84,336

2. การจัดการขยะของเทศบาลนครพิษณุโลก

2.1 ปริมาณขยะ

ปัจจุบันประชากรในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกได้สร้างปริมาณมูลฝอยประมาณ 84 ตัน ต่อวัน อัตราการผลิตมูลฝอยเฉลี่ย 0.93 กิโลกรัม ต่อคนต่อวัน (กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม, 2545) ปริมาณขยะโดยเฉลี่ยของเทศบาลนครพิษณุโลกจากการขังน้ำหนักตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 – 2543 ปรากฏดังภาพ 1 (สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมัน, 2543)

ภาพ 1 แสดงปริมาณขยะระหว่างปี พ.ศ. 2536 – 2543

2.2 แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย

แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยที่สำคัญในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ประกอบด้วย ตลาดสด 6 แห่ง สถาบันการศึกษา 35 แห่ง สถานพยาบาล 5 แห่ง (จำนวนมากกว่า 2,000 เตียง) โรงแรม 28 แห่ง (จำนวนมากกว่า 80 ห้อง) คอนโดมีเนียม 1 แห่ง ห้างสรรพสินค้า 5 แห่ง และโรงงานอุตสาหกรรม 3 แห่ง

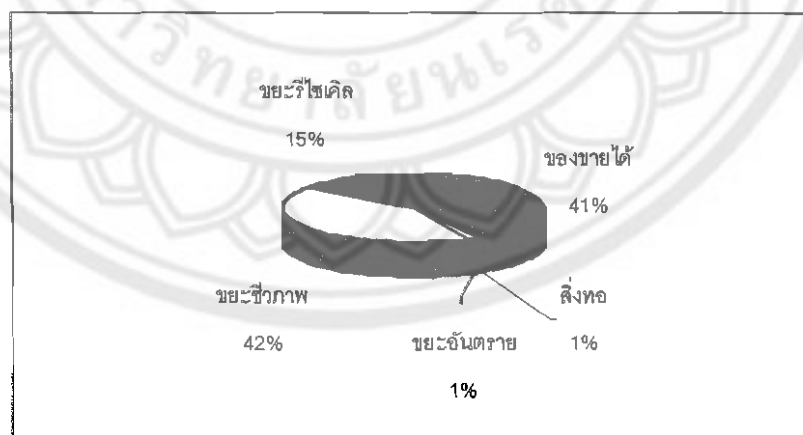
เทศบาลพิษณุโลกได้จัดวางภาชนะรองรับขยะมูลฝอยเป็นถังพลาสติกขนาดความจุต่างๆ กันจำนวน 1,340 ใบ วางกระจายตามจุดต่างๆ และมีรถเก็บขนขยะมูลฝอยจำนวน 20 คัน เก็บขนขยะมูลฝอยวันละ 2 – 4 เที่ยว ต่อคัน สามารถเก็บขนขยะมูลฝอยได้ประมาณวันละ 100 ตัน หรือร้อยละ 91 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น (อนุรักษ์ ปิ่นทอง, 2543. หน้า 4)

ตาราง 2 ประเภทของถังพลาสติก และประเภทของรถเก็บขนขยะมูลฝอย

ถังพลาสติกขนาดความจุ (ลิตร)	จำนวน (ใบ)	ประเภทรถเก็บขนขยะ	จำนวน (คัน)
120	440	รถเปิดข้างท้าย	7
140	200	รถกระบะเทท้าย	7
200	400	รถเก็บมีเครื่องอัด	6
240	300	-	-
รวม	1,340	รวม	20

2.3 องค์ประกอบของขยะ

จากการศึกษาการจัดการขยะของจังหวัดพิษณุโลก ในระหว่างวันที่ 24 พฤษภาคม ถึง 6 มิถุนายน พ.ศ. 2542 ได้มีการวิเคราะห์ปริมาณและองค์ประกอบของขยะในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยการสังเกตการณ์ รวมทั้งจัดบันทึกข้อมูลการนำมูลฝอยมาเททิ้ง ณ สถานที่กำจัดขยะตลอดจนครวัรเรือนทำให้ประมาณการได้ว่า ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก หากมีการคัดแยกขยะอย่างจริงจังโดยการแยกขยะที่ย่อยสลายได้จะทำให้ปริมาณขยะลดลงประมาณ 41.2 % และหากสามารถลดปริมาณของที่ขายได้อีกซึ่งจะมีประมาณ 40.2 % จะทำให้สามารถลดปริมาณขยะที่ต้องกำจัดได้มากถึง 81.4 % และเหลือเป็นขยะที่ต้องฝังกลบเพียง 18.6 % (สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมัน, 2543)

ภาพ 2 องค์ประกอบของปริมาณขยะในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ในการดำเนินการจัดการขยะของเทศบาลนคร
พิษณุโลก เมื่อคำนวณเปรียบเทียบรายรับและรายจ่ายในปี พ.ศ. 2542 ปรากฏว่าเทศบาลต้อง
จ่ายเงินสมทบในการดำเนินการจัดการขยะมากถึง 87 % ซึ่งเป็นอัตราที่สูงมาก การจัดการขยะของ
เทศบาลเมื่อคิดในจุดคุ้มทุนจะอยู่ที่ 1,193 บาท ต่อตันหรือประมาณ 1.20 บาท ต่อ 1 กิโลกรัม ถ้า
คิดอัตราการเกิดขยะของประชาชนในเขตเทศบาลโดยเฉลี่ยประมาณ 1 กิโลกรัม ต่อคนต่อวัน
ดังนั้น ค่าใช้จ่ายที่ประชาชนควรจ่ายเป็นค่าดำเนินการในการจัดการขยะจึงเป็นเงินประมาณ 36
บาท ต่อคนต่อเดือน ทว่าในปัจจุบัน เทศบาลเก็บค่าธรรมเนียมเพียง 30 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน
เท่านั้น (สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมัน, 2543)

ตาราง 3 ค่าธรรมเนียมในการจัดเก็บขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

แหล่งกำเนิด ขยะมูลฝอย	ปริมาณ (ลิตร / วัน)	ค่าธรรมเนียม (กระทรวงสาธารณสุข)	ค่าธรรมเนียม (เทศบาลนครพิษณุโลก)
อาคารบ้านเรือน	ไม่เกิน 20	40	20
	20 - 40	60	30
	40 - 60	100	60
	60 - 80	150	90
	80 - 100	200	120
	100 - 200	300	180
	200 - 300	500	300
	300 - 400	700	420
ตลาด โรงงาน และสถานที่อื่นๆ	400 - 500	900	540
	0 - 1 ลบ.ม./วัน	2,000	1,200
	มากกว่า 1 ลบ.ม.	2,000 บาท / ลบ.ม.	1,200 บาท / ลบ.ม.
	0 - 1 ลบ.ม.	150 บาท / ครั้ง	150 บาท / ครั้ง
การเก็บรวบรวม สิ่งปฏิกูล	มากกว่า 1 ลบ.ม.	150 บาท / ลบ.ม. / ครั้ง	150 บาท / ลบ.ม. / ครั้ง
	0 - 0.5 ลบ.ม.	150 บาท / ครั้ง	100 บาท / ครั้ง
	0.5 - 1 ลบ.ม.	250 บาท / ครั้ง	175 บาท / ครั้ง
	มากกว่า 1 ลบ.ม.	250 บาท / ลบ.ม. / ครั้ง	175 บาท / ลบ.ม. / ครั้ง

ที่มา : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2542. หน้า 2 - 9

ตาราง 4 ค่าใช้จ่ายในการเก็บขน และกำจัดขยะมูลฝอยของเทศบาลนครพิษณุโลก คิดในจุดคุ้มทุน

ลักษณะ	หน่วย	เป็นเงิน
ค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวม การขนส่ง และการรักษาความสะอาด	บาท / ตัน	690
ค่าใช้จ่ายในการกำจัด	บาท / ตัน	503
รวมค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะมูลฝอย	บาท / ตัน	1,193

2.4 ระบบการดำเนินการจัดการขยะ

2.4.1 วิธีการเก็บรวบรวม

ชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงวิธีการและเวลาที่ให้บริการเก็บรวบรวมขยะ โดยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมตามความเหมาะสมของพื้นที่ 2 วิธี คือ แบบบ้านต่อบ้านและแบบถังรวม

2.4.2 การขนส่งขยะ

ใช้วิธีการขนส่งโดยตรงคือ รถเก็บขนมูลฝอยเก็บรวบรวมขยะจากแหล่งกำเนิดจุดต่างๆ จนเต็มคันรถแล้วขนส่งไปยังสถานที่กำจัด ซึ่งปัจจุบันเทศบาลนครพิษณุโลกมีสถานีขนถ่ายขยะมูลฝอยที่ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง ขนาดพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ โดยรองรับมูลฝอยจากเขตเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลข้างเคียงในอำเภอเมือง และอำเภอบางกระทุ่ม เพื่อทำการขนส่งไปยังสถานที่กำจัดมูลฝอย

2.4.3 การกำจัดขยะ

เดิมทางเทศบาลนครพิษณุโลก ได้กำหนดสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยไว้ 3 แห่ง คือ สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยวัดจันทร์ ถนนราษฎรอุทิศ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ สถานที่กำจัดมูลฝอยบ้านดอน ตำบลวัดจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เนื้อที่ประมาณ 16 ไร่ และสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยหลังเขาสมอแครง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก แต่เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนไปยังพื้นที่ดังกล่าวทำให้เกิดเป็นแหล่งชุมชนหนาแน่น ประกอบกับการกำจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกหลักสุขาภิบาลก่อให้เกิดปัญหาเดือดร้อน จึงถูกต้องด้านจากชุมชนใกล้เคียง (อนุรักษ์ ปันทอง, 2543. หน้า 4) ดังนั้นเทศบาลจึงดำเนินการจัดหาพื้นที่และก่อสร้างสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกหลักสุขาภิบาล ซึ่งตั้งอยู่บริเวณบ้านบึงกอก หมู่ที่ 1 ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เนื้อที่ 180 ไร่ 3 งาน 88 ตารางวา กำหนดการใช้งาน 12 ปี มีระยะทางโดยเฉลี่ยจากเขตเทศบาลนครพิษณุโลกไปยังสถานที่ฝังกลบประมาณ 32.5 กิโลเมตร บนถนนสายบางระกำ – ลานกระบือ หรือทางหลวงหมายเลข 1065 เริ่มเปิดใช้งานเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์ทำให้เทศบาล ต้องพิจารณาอนาคตเกี่ยวกับปัญหาด้านขยะมูลฝอยที่อาจจะมีผลกระทบในด้านอื่นๆ และได้พยายามปรับปรุงระบบการจัดการขยะโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ ลดปริมาณขยะที่จะนำไปกำจัดและยืดอายุการใช้งานของบ่อฝังกลบขยะมูลฝอย

2.5 โครงการ / กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะเทศบาลนครพิษณุโลก

2.5.1 โครงการจัดการขยะชุมชนเมือง จังหวัดพิษณุโลก

เทศบาลนครพิษณุโลกได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยนเรศวร ในการวางแผนทางการดำเนินการจัดการขยะ ในการนี้มหาวิทยาลัยนเรศวรได้ติดต่อกับสำนักความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมันประจำประเทศไทย (GTZ) เพื่อขอความร่วมมือในการดำเนินการ ในปี พ.ศ. 2540 GTZ ได้มอบหมายให้ IP Institut for Projektplanung Gmbh ร่วมกับเทศบาลนครพิษณุโลกดำเนินการศึกษาการจัดการขยะของจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อให้คำแนะนำกับเทศบาลฯ ในการปรับปรุงระบบการจัดการขยะ
2. เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงการจัดการขยะให้กับเมืองและจังหวัดอื่นๆ
3. เพื่อประเมินความต้องการการสนับสนุนจากภายนอก

การศึกษาได้จัดให้มีขึ้นที่จังหวัดพิษณุโลก ระหว่างวันที่ 21 เมษายน – 26 มิถุนายน พ.ศ. 2540 และได้จัดงานสัมมนาขึ้นในวันที่ 17 – 19 มิถุนายน พ.ศ. 2540 เพื่อนำเสนอผลการศึกษาในส่วนที่เป็นสาระสำคัญอันนำไปสู่การปรับปรุงระบบการจัดการขยะที่ได้อภิปรายและเห็นชอบร่วมกัน ในการศึกษาครั้งนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากที่ปรึกษาฝ่ายไทย ได้แก่ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมพลังงานแสงอาทิตย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการศึกษานำมาสู่การปรับปรุงบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยของเทศบาลนครพิษณุโลก

ในปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ได้ให้การสนับสนุนความช่วยเหลือแก่เทศบาลนครพิษณุโลกตามโครงการจัดการขยะชุมชนเมืองพิษณุโลก ภายใต้วงเงินไม่เกิน 3.5 ล้านบาท ในรูปความช่วยเหลือด้านวิชาการโดยได้ส่ง Dr. Walter Uwe Schoell เข้ามาปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญระยะยาวด้านการจัดการขยะภายใต้โครงการจัดการขยะชุมชนเมือง จังหวัดพิษณุโลก ณ เทศบาลนครพิษณุโลก ตั้งแต่วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 – 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เทศบาลนครพิษณุโลกสามารถปฏิบัติและจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพโดย Dr. Walter Uwe Schoell เป็นผู้เชี่ยวชาญระยะยาวและมีนายแพทย์สุธี ฮันตระกูล เทศมนตรีฝ่ายสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้จัดการโครงการ

จากการศึกษาข้อมูลต่างๆ ของทาง GTZ ทำให้เทศบาลนครพิษณุโลก ได้รับคำแนะนำจนนำไปสู่การศึกษาปรับปรุงระบบการจัดการขยะของเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนี้

1. การพิจารณาจัดทำแผนกลยุทธ์ในการจัดการขยะของเทศบาลนครพิษณุโลก ระยะ 7 ปี ปีงบประมาณ 2543 – 2549 เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดโครงการและกิจกรรมที่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาการจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การปรับปรุงบ่อฝังกลบขยะของเทศบาลนครพิษณุโลกที่บึงกอก ให้มีการดำเนินการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล ซึ่งได้เริ่มใช้งานบ่อฝังกลบมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 และได้กลายเป็นแหล่งศึกษาดูงานของส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆ
3. จากการศึกษาค้นคว้าประกอบของขยะทำให้ประมาณการได้ว่า หากมีการคัดแยกขยะอย่างจริงจัง โดยการแยกขยะที่ย่อยสลายได้จะทำให้ปริมาณขยะลดลงประมาณ 41.2 % และหากสามารถลดปริมาณของที่ขายได้อีก ซึ่งจะมีประมาณ 40.2 % จะทำให้สามารถลดปริมาณขยะที่ต้องการกำจัดได้มากถึง 81.45 % และเหลือเป็นขยะที่จะต้องฝังกลบเพียง 18.6 %

2.5.2 การมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชนและประชาชน

จากการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์การดำเนินการจัดการขยะของเทศบาลนครพิษณุโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เทศบาลนครพิษณุโลกได้กำหนดทิศทางในการรณรงค์ลดปริมาณขยะที่จะต้องกำจัดโดยพยายามลดปริมาณของที่ขายได้และขยะชีวภาพซึ่งมีการจัดกิจกรรมรณรงค์อย่างต่อเนื่อง เช่น

1. การประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ โดยเทศบาลนครพิษณุโลกได้ประสานงานกับร้านรับซื้อของเก่าเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่แยกของขายได้ออกจำหน่าย อันเป็นกลไกด้านการตลาดที่สำคัญ โดยเป็นสื่อกลางนำวัสดุที่มีค่าจากการคัดแยกขยะของประชาชนในชุมชน กลับไปสู่โรงงานอุตสาหกรรมหรือแหล่งผลิตเพื่อนำไปแปรสภาพหรือผลิตเป็นสินค้าใหม่
2. การเดินเคาะประตูบ้านสร้างความเข้าใจกับประชาชนในย่านธุรกิจร้านค้าสำหรับในชุมชนย่อยได้จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ความรู้เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมและสรรหาชุมชนที่สมัครใจร่วมโครงการในการเป็นโครงการนำร่อง ซึ่งต่อมาได้มีการขยายผลไปยังชุมชนย่อยแห่งอื่นๆ เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ในเขตเทศบาล และพัฒนารูปแบบจากผู้ช่วยขยะตามถังรองรับขยะมาเป็นผู้รับซื้อและจัดตั้งเป็นอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของเทศบาลนครพิษณุโลก โดยจัดการอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม การดูแลสุขภาพตนเองและผู้ใกล้ชิด อีกทั้งให้การสนับสนุนสวัสดิการการรักษาพยาบาลแบบไม่คิดมูลค่า

3. การจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มเป้าหมาย
4. การจัดกิจกรรมประกวดด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การประกวดการดัดแปลงขยะมาใช้ประโยชน์ การประกวดโรงเรียนสะอาด
7. การจัดหน่วยเคลื่อนที่ให้ความรู้แก่ประชาชนในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ลักษณะของกิจกรรมจะเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดและกระตุ้นให้ชุมชนมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งรูปแบบการดำเนินการจัดการของที่ขายได้ ชุมชนจะเป็นผู้สรรหากระบวนการที่เหมาะสมกับชุมชนเอง เช่น ชุมชนพันปีร่วมกับวัดและโรงเรียนจัดการในรูปของธนาคารขยะโดยมอบให้นักเรียนเป็นผู้ดูแล ชุมชนจักรพรรดิพัฒนา จัดการในรูปของตลาดนัดและตั้งเป็นสหกรณ์ชุมชน ชุมชนบรมไตรโลกนาถ 21 จัดการในรูปของธนาคารขยะรีไซเคิลคล้ายชุมชนพันปี แต่เยาวชนในชุมชนเป็นผู้ดูแล

2.5.3 การดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยโดยวิธีเชิงกล – ชีวภาพ (Mechanical – Biological Waste Treatment: MBWT)

เทศบาลนครพิษณุโลกร่วมกับโครงการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนเมืองจังหวัดพิษณุโลก และบริษัทฟาเบอร์กรุ๊ป ได้พยายามพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการกำจัดขยะมูลฝอย โดยจะทำการทดลองใช้วิธีกำจัดขยะมูลฝอยโดยวิธีเชิงกล – ชีวภาพ ซึ่งจะส่งผลให้มีการลดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำชะขยะ และแก๊ส อีกทั้งทำให้ปริมาณของกองขยะมูลฝอยยุบตัวลง ทำให้ลดพื้นที่ที่จะใช้ฝังกลบ เป็นการยืดอายุการใช้งานของบ่อ (เทศบาลนครพิษณุโลก, 2546. หน้า 27)

3. โครงการบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยเทศบาลนครพิษณุโลก

3.1 ความเป็นมา

เทศบาลนครพิษณุโลกได้เริ่มดำเนินโครงการบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยในปี พ.ศ. 2537 โดยจัดซื้อที่ดินขนาด 180 ไร่ 3 งาน 88 ตารางวา ตั้งอยู่บริเวณบ้านบึงกอก หมู่ 1 ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เป็นเงิน 5,930,000 บาท ส่วนนี้เทศบาลเป็นผู้ดำเนินการจัดซื้อเอง ขณะนั้นเทศบาลนครพิษณุโลก อยู่ในโครงการศึกษาเมืองหลัก รอบที่ 2 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการปกครองจัดซื้อวัสดุภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการขยะ โดยรัฐบาลออกให้ 70 % เทศบาลสมทบ 30 %

พ.ศ. 2538 จัดซื้อครุภัณฑ์ที่เกี่ยวกับการจัดการขยะ เป็นเงิน 35.84 ล้านบาท

พ.ศ. 2539 กรมการปกครองได้ประกวดราคาจัดจ้างผู้ก่อสร้างสถานที่ฝังกลบขยะ
วงเงินค่าก่อสร้าง 31,700,000 บาท โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อเดือนมกราคม 2539

พ.ศ. 2540 ส่งมอบพื้นที่ให้เทศบาลเมื่อเดือนกันยายน

พ.ศ. 2541 เทศบาลได้รับคำแนะนำในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยผู้เชี่ยวชาญ
จากประเทศเยอรมัน ได้ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ที่ได้รับมอบมาให้มีความพร้อมที่จะกำจัดขยะ
อย่างถูกหลักสุขาภิบาลโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนผู้อยู่อาศัยใกล้เคียง เพราะหาก
พื้นที่ไม่พร้อมแล้ว การแก้ไขภายหลังทำได้ยากมาก ดังนั้นเทศบาลจึงได้ทำการปรับปรุงพื้นที่กำจัด
ขยะมูลฝอยก่อนใช้งาน โดยแบ่งปรับปรุงพื้นที่สำหรับกำจัดขยะระยะที่ 1 ออกเป็น 4 ส่วน และทำ
การปรับปรุงในส่วนที่ 1

พ.ศ. 2542 เดือนกุมภาพันธ์ เปิดใช้งานบ่อกำจัดขยะมูลฝอยเป็นครั้งแรก ในส่วนที่ 1
ที่ปรับปรุงไว้ โดยใช้ระบบฝังกลบรายวัน ดำเนินการต่อเนื่องไปได้เกือบ 2 ปี พบว่า การระบาย
น้ำเสียจากขยะมูลฝอยและบ่อฝังกลบที่ใช้งานประกอบด้วยดินเป็นส่วนใหญ่

พ.ศ. 2543 เทศบาลปรับปรุงพื้นที่ใช้งานส่วนที่ 2 (ระยะที่ 1) และเปิดใช้งานบ่อกำจัด
ขยะส่วนที่ 2 (ระยะที่ 1) โดยใช้ระบบอัดฝังเป็นชั้นบางๆ ให้แห้ง หลักการคือ ให้ขยะแยกออกจาก
น้ำเสีย ให้น้ำเสียน้อยที่สุด

พ.ศ. 2544 เทศบาลได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
และสิ่งแวดล้อม ในการก่อสร้างสถานีขนถ่าย ที่ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เนื้อที่
30 ไร่ เป็นเงิน 40.3 ล้านบาท (เทศบาลนครพิษณุโลก, 2546)

บริเวณโดยรอบศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยส่วนใหญ่จะเป็นที่สวน และไร่อ้อย ชุมชนที่อยู่
ใกล้ที่สุดประมาณ 5 – 6 หลังคาเรือน ระยะห่างประมาณ 800 เมตร ส่วนชุมชนขนาดใหญ่อยู่ห่าง
ออกไปประมาณ 5 กิโลเมตร บ่อฝังกลบขยะมูลฝอยในปัจจุบันเป็นบ่อที่ค่อนข้างจะทันสมัย แต่ก็ยังมี
มีข้อบกพร่อง ดังนี้ (สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมัน, 2540)

1. ระยะทางไกลจากตัวเมืองมาก (32.5 กม. หรือ 38 กม. ตามเส้นทางโดยรถยนต์)
2. การระบายน้ำชะล้างขยะมูลฝอยภายหลังการนำบัตออกนอกพื้นที่ยังไม่น่าพอใจ
3. ระบบระบายน้ำผิวดินในฤดูฝนยังไม่ดีพอ รวมทั้งยังไม่มีแหล่งรองรับน้ำผิวดินที่
ต้องการระบายออกจากพื้นที่
4. ระบบระบายน้ำชะล้างขยะมูลฝอยในพื้นที่ส่วนที่ 1 ยังไม่ดีพอ ยังขาดชั้นกรวด
หยาบเพื่อช่วยในการระบายน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ไม่มีระบบชั้นกันซึมที่บ่อรองรับน้ำชะล้างขยะมูลฝอย ลาดข้างด้านในของบ่อมีลักษณะชันและไม่มั่นคงอาจทำให้ถูกกัดเซาะได้
6. อายุการใช้งานของบ่อค่อนข้างสั้น เพียง 12 ปี แทนที่จะเป็น 20 ปี
7. พื้นที่บ่อฝังกลบจำกัด ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้เมื่อมีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นเร็วกว่าที่คาดการณ์ไว้ (เช่น มากกว่า 400 ลบ.ม. ต่อวัน) เป็นการลดอายุการใช้งานของพื้นที่
8. ขาดการออกแบบพื้นที่กำจัดขยะอันตราย
9. ขาดการออกแบบระบบรวบรวมและบำบัดก๊าซชีวภาพ

ผลกระทบจากบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยที่มีต่อสิ่งแวดล้อมประเมินได้ดังนี้

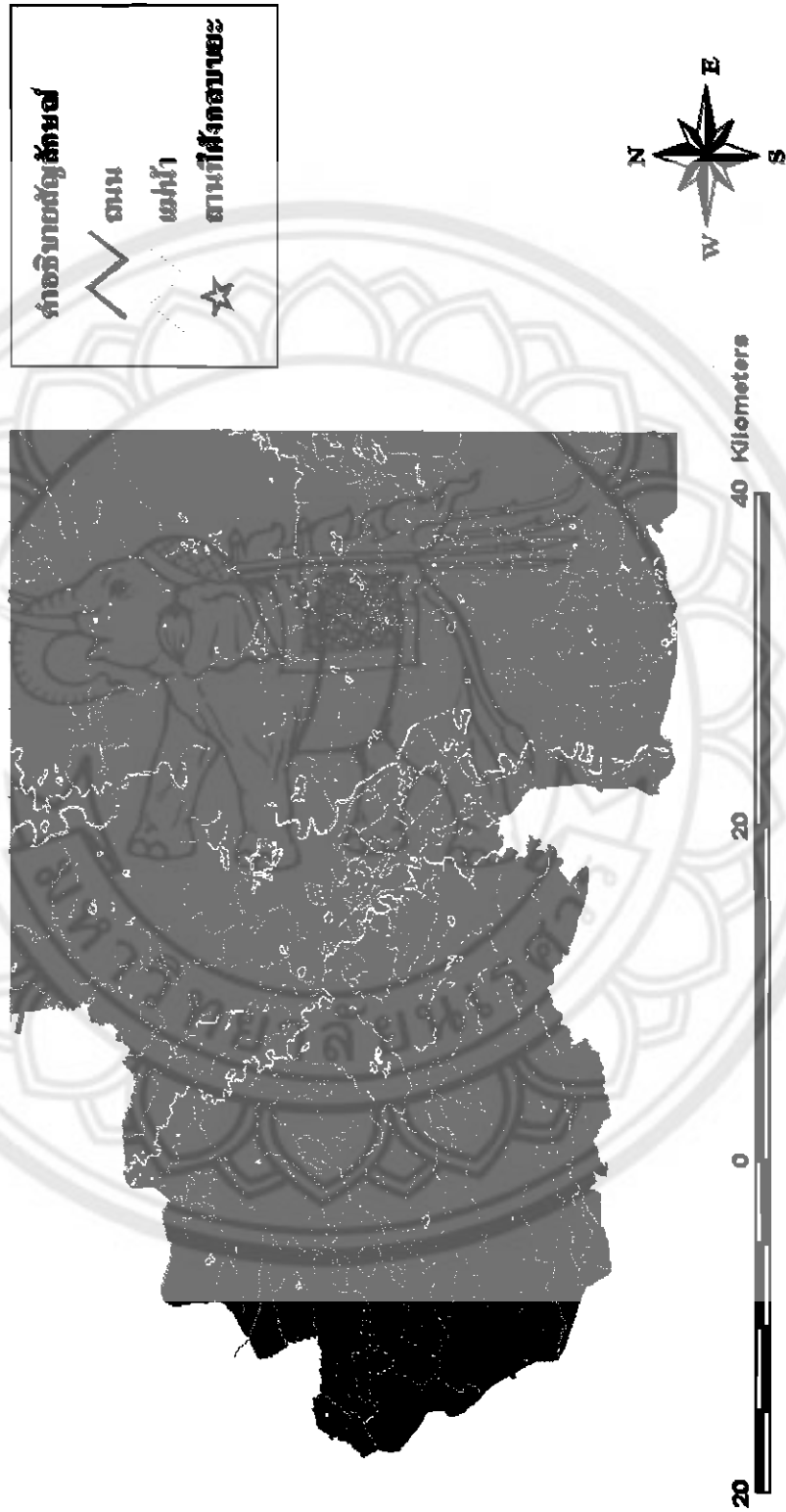
1. ไม่มีผลกระทบต่ออุทยานแห่งชาติ ป่าไม้ สิ่งมีชีวิต การเพาะปลูกและสัตว์ป่า
2. อาจส่งผลกระทบต่อเกษตรกรและฟาร์มปศุสัตว์ใกล้เคียง และอาจส่งผลเล็กน้อยจากการใช้พื้นที่จำนวน 180 ไร่ ซึ่งเดิมเป็นไร่อ้อยเพื่อทำการฝังกลบ
3. ส่งผลเล็กน้อยต่อทัศนียภาพในระหว่างการดำเนินงานฝังกลบ
4. อาจส่งผลเล็กน้อยจากเสียงดังในพื้นที่ไปรบกวนหมู่บ้านที่อยู่ถัดไป คือ บ้านไร่ฝ้าย ที่ห่างออกไป 500 เมตร
5. อาจส่งกลิ่นรบกวนเมื่อมีลมพัด โดยเฉพาะกลิ่นจากน้ำชะล้างขยะมูลฝอย
6. ผลต่อทัศนียภาพของพื้นที่ เช่น ขยะน้ำหนักเบาอาจปลิวกระจายไปรอบบริเวณ
7. ระยะเวลาในการขนส่งขยะมูลฝอยเป็นระยะทางค่อนข้างไกล อาจมีผลกระทบจากการผ่านไปมาของยวดยาน
8. อาจมีผลกระทบทางสังคมหากไม่อนุญาตให้ผู้ถือค้ำเศษวัสดุทำการแยกเศษวัสดุจากบ่อฝังกลบ และสามารถสร้างรายได้จากเศษวัสดุเหล่านั้น
9. อาจมีผลกระทบต่อพนักงานและผู้ดำเนินการ หากดำเนินการไม่ถูกหลัก

สุขาภิบาล

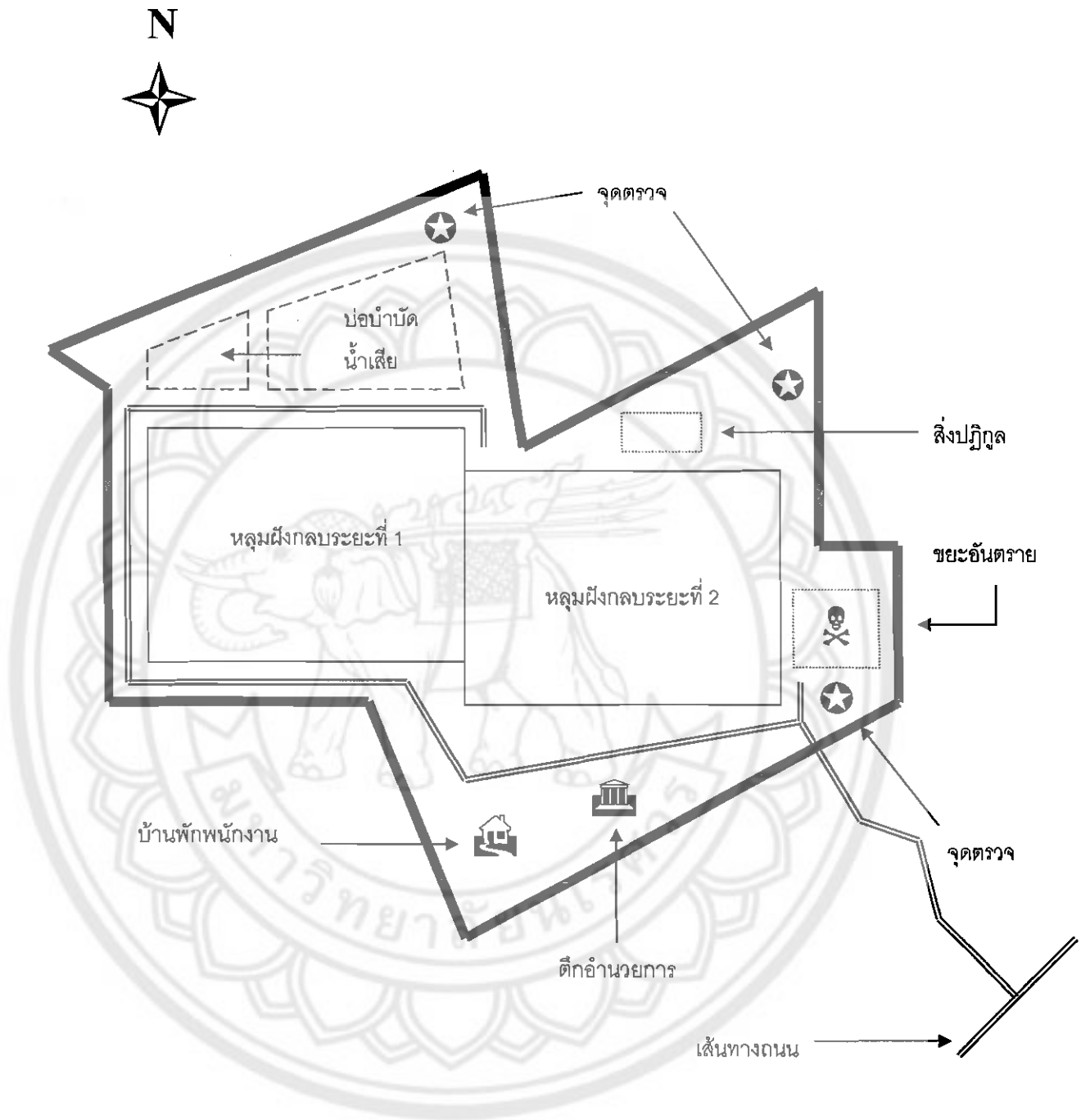
ตาราง 5 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่รอบโครงการบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยเทศบาลนครพิษณุโลก

ลักษณะทั่วไปของพื้นที่รอบโครงการ	ค่าที่ได้	หน่วย
จำนวนบ้านของชุมชนในรัศมี 1 กิโลเมตร	24	หลังคาเรือน
ระยะห่างจากชุมชนหนาแน่น	2.31	กิโลเมตร
ระยะห่างจากโรงเรียน	2.15	กิโลเมตร
ระยะห่างจากสถานบริการสาธารณสุข	2.31	กิโลเมตร
ระยะห่างจากแหล่งน้ำดื่ม	708.38	เมตร
จำนวนบ้านที่ใช้แหล่งน้ำดื่ม	12	หลังคาเรือน
ระยะห่างจากแหล่งน้ำธรรมชาติ	200	เมตร
จำนวนบ้านที่ใช้แหล่งน้ำธรรมชาติ	1	หลังคาเรือน
แนวกันลม	เนินดิน ป่าละเมาะ ป่าสัก	
สภาพการจราจร	3,954	คัน / วัน
ระยะห่างจากถนนสายหลัก	450	เมตร
ความกว้างของผิวจราจรและไหล่ทาง	10	เมตร
การใช้ประโยชน์ที่ดิน	เกษตรกรรม	-

ที่มา : ดวงจันทร์ สิทธิเหรียญชัย, 2544. หน้า 98 - 99

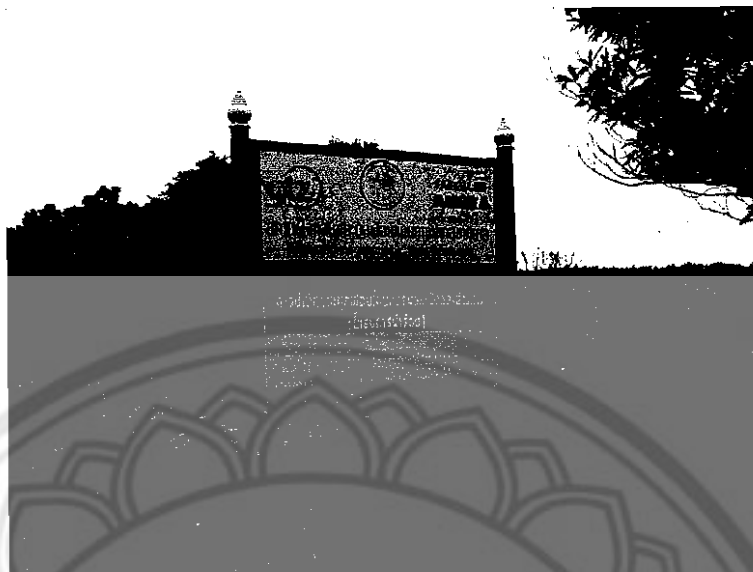

ภาพ 3 แผนที่ตั้งโครงการปดฝั่งกลบขยะมูลฝอยเทศบาลนครพิษณุโลก

ภาพ 4 แผนผังโครงการบ่อฝั้งกบชยระมุลฝอยเทศบาลนครพั้ชณุโลก

ที่มา : Phitsanulok Municipality, 2002

ภาพ 5 พื้นที่ตั้งโครงการบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยเทศบาลนครพิษณุโลก
บันทึกภาพเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2547

ภาพ 6 การจัดการขยะมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบ - ชีวภาพ
บันทึกภาพเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2547

3.2 สภาพทั่วไปของพื้นที่ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ตำบลบึงกอกตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอบางระกำ เป็นพื้นที่ราบลุ่ม สภาพภูมิประเทศมีลักษณะเป็นตะกอนรูปพัด (Alluvial Fan) ขนาดใหญ่ ที่แผ่ขยายมาโดยมีจุดยอดที่แม่น้ำปิงจังหวัดกำแพงเพชร แผ่ขยายฐานมาทางทิศตะวันออก มาจรดแม่น้ำยมในพื้นที่เขตอำเภอบางระกำ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นที่ราบสลับลูกคลื่นลอนลาด เกษตรกรในพื้นที่ตำบลบึงกอกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ปลูกข้าวในที่ราบ โดยปกติให้ผลผลิตประมาณ 50 ถึงต่อไร่ การทำนาส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ซึ่งในปีที่ฝนทิ้งช่วงหรือฝนน้อยจะกระทบกระเทือนต่อผลผลิต นอกจากนั้นยังปลูกพืชไร่พวกอ้อย ข้าวโพด ถั่วเหลือง ในที่ดอน ได้ผลผลิตปานกลาง (ดวงจันทร์ สิทธิเหรียญชัย, 2544 หน้า 84 – 86) การใช้ที่ดินบริเวณโดยรอบของตำบลบึงกอกแสดงดังภาพ 7

ภาพ 7 พื้นที่ปลูกอ้อยของตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
บันทึกภาพเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2547

ป TD
791
กช๒๖๗
๒๕๔๗

4840032

24 ส.ย. 2549

สำนักหอสมุด

ภาพ 8 พื้นที่ปลูกข้าวโพดของตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
บันทึกภาพเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2547

พื้นที่ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ มีลักษณะภูมิอากาศเช่นเดียวกับลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดพิษณุโลก โดยข้อมูลของกรมอุตุนิยมวิทยาในช่วงระยะเวลา 20 ปี (2523 – 2542) สรุปได้ว่า มีลักษณะภูมิอากาศแบบป่าฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู (Savana Climate: AW) ได้รับความชุ่มชื้นประมาณ 6 เดือน จากลมมรสุมฤดูร้อนหรือมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพื้นที่นี้ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงฤดูฝน ในระยะเวลาดังกล่าวนี้ยังได้รับปริมาณน้ำฝนจากพายุหมุนไซร่อนที่พัดผ่านเฉลี่ยปีละ 3 – 4 ลูก โดยมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในปี พ.ศ. 2536 เท่ากับ 823.8 มิลลิเมตรต่อปี มีฝนตกมากที่สุดในเดือนสิงหาคม โดยปริมาณน้ำฝนสูงสุดใน 1 วัน เท่ากับ 53.3 มิลลิเมตร

4. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ทิววงค์ ศรีบุรี (2541, หน้า 86) กล่าวว่า "การมีส่วนร่วมของประชาชน" มาจากภาษาอังกฤษว่า "Public Participation" คำว่า "ประชาชน" ในความหมายของประเทศที่พัฒนาแล้วทางด้านอุตสาหกรรม เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น แคนาดา และออสเตรเลีย หมายถึงหน่วยงานภาครัฐบาล ภาคเอกชน องค์กรเอกชน กลุ่มคน และประชาชนทั่วไป ที่อาจได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากโครงการหรือกิจกรรม ซึ่งได้มีการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศดังกล่าวต่างมีวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนแตกต่างกันแต่โดยหลักการแล้วจะเหมือนกันคือ ให้ประชาชนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นคัดค้านหรือเห็นด้วยในโครงการ

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2545, หน้า 16) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ – เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545, หน้า 109) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ การเข้ามาช่วยเหลือหรือร่วมในกระบวนการดำเนินงานต่างๆ ของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถ่องแท้และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดประสิทธิผลและสร้างความสมดุลระหว่างรัฐกับประชาชน

ทงศักดิ์ จันทร์ทอง (2546, เว็บไซต์) กล่าวว่า ในงานพัฒนาและจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนซึ่งหมายถึง บุคคล กลุ่ม และองค์กร มีส่วนร่วมในงานพัฒนาและการจัดการทรัพยากรทุกขั้นตอน อาทิ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น และการชี้ประเด็นปัญหา การกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดการ การได้รับผลประโยชน์ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การติดตามประเมินผล และแก้ไขปัญหาอุปสรรค การมีส่วนร่วมมีนัยลึกลงไปถึงการเป็นส่วนหนึ่งซึ่งต้องคิดว่าจะช่วยกันทำอย่างไร ต่างกับการกระทำร่วมกัน (Interaction) ซึ่งเป็นเพียงการสื่อสารพูดคุยหรือทำอะไรร่วมกัน

✓ องค์การสหประชาชาติ (United Nations) (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545. หน้า 49 อ้างอิงจาก United Nations, 1997. P. 4) ได้ให้คำนิยามการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า "Public involvement means a process through which the views of all interested parties (stakeholders) are integrated into project decision – making" หมายถึง "กระบวนการที่นำเอาความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเข้าไปบูรณาการร่วมกันในการตัดสินใจกำหนดโครงการ" โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสาระสำคัญที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการสิ่งแวดล้อมของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นบทบาทที่ถาวร มิใช่เพียงชั่วคราว ชิวคราว (Raul Branes, 1991. p. 83)

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่รับรู้ข้อมูลข่าวสาร แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ ติดตามตรวจสอบ ประเมินผล และรับผลประโยชน์จากกิจกรรมหรือโครงการที่ดำเนินงานโดยภาครัฐหรือภาคเอกชน ซึ่งอาจจะมีผลดีหรือผลเสียต่อประชาชน โดยเฉพาะประชาชนซึ่งอยู่ในรัศมีของโครงการ

4.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม

วรเดช จันทรศร (2538) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติว่า ควรจะมีรูปแบบการจัดการที่มีการผสมผสานเชื่อมโยงกันระหว่างองค์กรรัฐ หน่วยงานเอกชน และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะต้องมีปัจจัยที่เอื้อต่อทิศทางการจัดการประการสำคัญคือ วิกฤตของปัญหา และศักยภาพความแตกต่างของระบบภูมิประเทศ และประชากรที่ใช้ทรัพยากร รวมทั้งการมีความหลากหลายและเฉพาะแตกต่างกัน การเชื่อมโยงผสมผสานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นการสร้างศักยภาพของตัวชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง ด้วยการสนับสนุนซึ่งกันและกัน สามารถที่จะจัดการทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืนทั้งแกชีวิต ชุมชน เพื่อตอบสนองต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น (กาญจนา วรธนธร และคณะ, 2544. หน้า 9 อ้างอิงจาก สัมพันธ์ เตชะอักษร, 2540. หน้า 39)

สันต์ สิริศักดิ์ (กาญจนา วรณทร และคณะ, 2544. หน้า 10 อ้างอิงจาก สันต์ สิริศักดิ์, 2541.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติไว้

2 ลักษณะดังนี้

1. มิติทางวัฒนธรรม เป็นหลักการพื้นฐานของการศึกษาการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่

- 1.1 การมองความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ของธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์ของชุมชน
 - 1.2 การเน้นวิธีคิดหรือระบบความคิดที่มีความหลากหลายเป็นลักษณะสำคัญในการให้เหตุผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมกับการยังชีพโดยอาศัยทรัพยากร
 - 1.3 การศึกษาจากตัวชุมชน ซึ่งจะเป็ช่องทางสำคัญในการทำควมเข้าใจต่อปัญหา ก่อนที่จะนำปัญหามาแก้ไข เพราะถือว่าชาวบ้านเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 1.4 การให้ความสำคัญกับเรื่องความต้องการขั้นพื้นฐานของชุมชนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ
 - 1.5 การเห็นว่ามนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติที่จะใช้ธรรมชาติเพื่อกำรงชีวิต
2. ระบบทรัพย์สินร่วมกันของชุมชน จะเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับระบบกรรมสิทธิ์ ที่มีระบบการจัดการที่สำคัญของชุมชนตั้งอยู่บนหลักการของสิทธิการใช้ทรัพยากรจากตัวผู้ใช้เอง ซึ่งเป็นรูปแบบในการจัดการใช้แบบมีส่วนร่วม

อาร์นสไตน์ (Arnstein) (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. หน้า 17 – 18 อ้างอิงจาก Arnstein, 1995. pp. 358 – 373) แบ่งลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ลำดับชั้นโดยระดับของการมีส่วนร่วมอาจเริ่มจากระดับล่างสุด คือ การให้ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้ ซึ่งกล่าวได้ว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมเลย ขึ้นต่อมาก็คือ การมีส่วนร่วมโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด การให้คำปรึกษา ขึ้นต่อจากนั้นคือการที่รัฐและประชาชนร่วมมือกัน เปรียบเสมือนเป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) และในระดับสูงสุดซึ่งเป็นไปได้ยากที่สุดคือ การกระจายอำนาจหรือการไม่ควบคุมประชาชนซึ่งถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ตาราง 6 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม
8	ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจ (Citizen Control)	มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Degree of Citizen Power)
7	ตัวแทนเข้าร่วมตัดสินใจ (Delegated Power)	
6	เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา / เปรียบเทียบ (Partnership)	
5	ร่วมแสดงความคิดเห็น (Placation)	มีส่วนร่วมบางส่วน (Partial Participation)
4	ร่วมให้คำปรึกษา (Consultation)	
3	ร่วมรู้ข้อมูล (Informing)	
2	เข้าร่วมแต่ไม่มีผลต่อการตัดสินใจ แต่เป็นการลดแรงกดดัน (Therapy)	ไม่มีส่วนร่วม (Non - Participation)
1	รัฐเข้าควบคุมแรงกดดัน (Manipulation)	

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547, หน้า 18) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 3 ระดับเช่นกัน ดังนี้

ตาราง 7 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม
8	ประชาชนกำหนดสิ่งที่ต้องการ และร่วมกันจัดการ	มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
7	ประชาชนเข้าควบคุมบางส่วน	
6	ประชาชนและรัฐมีส่วนร่วมเท่ากันในฐานะหุ้นส่วน	
5	รัฐให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้บางส่วน	มีส่วนร่วมบางส่วน
4	ประชาชนได้รับการปรึกษา	
3	รัฐแจ้งให้ทราบ	ไม่มีส่วนร่วม
2	รัฐเป็นผู้จัดการให้	
1	รัฐเป็นผู้กำหนด (คิดให้แทน)	

จากการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับ 8 ขั้นตอนนี้มีได้หมายความว่าทุกคนควรจะต้องกำหนดสิ่งที่ต้องการและร่วมกันจัดการเอง อันเป็นระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่ควรคำนึงถึงความเหมาะสม บางเรื่องการมีส่วนร่วมในระดับปานกลางอาจเป็นเรื่องที่เหมาะสม บางเรื่องอาจมีส่วนร่วมมากขึ้นก็ได้ แต่จะมีที่ระดับหรือขั้นตอนใดเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาตามความเหมาะสมเพราะแม้โดยทั่วไปการมีส่วนร่วมจะเป็นเรื่องดี แต่ในหลายกรณีก็ต้องพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไป อีกทั้งการมีส่วนร่วมที่ดีจะต้องมีผู้ชำนาญการ และทรัพยากรด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม

มนตรี กรรพุมมาลย์ (2544) ได้เสนอกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการศึกษาไว้ว่ามี 3 มิติ และ 2 บริบท ในส่วนมิติของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย มิติที่ 1 ลักษณะการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินงาน การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมประเมินผล มิติที่ 2 มีส่วนร่วมกับใคร เช่น ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ต่างชาติ และมิติที่ 3 มีส่วนร่วมอย่างไร พื้นฐานของการมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วม ขอบเขตการมีส่วนร่วม และผลจากการมีส่วนร่วม ในด้านบริบทของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ลักษณะของโครงการ และสภาพแวดล้อมของงานหรือกิจกรรมโครงการ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1981) (จิราภา จารุวัฒน์, 2546. หน้า 34 อ้างอิงจาก กรมป่าไม้, 2538 หน้า 100 - 101) เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตาม และการประเมินผล และที่สำคัญจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย
2. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริการ
3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตนเองและควบคุมทางสังคม
4. การได้รับประโยชน์ (Benefits) ประชาชนจะต้องได้รับผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากัน

โคเฮนและอัปฮอฟ (Cohen & Uphoff) (Jakariya, 2002. เว็บไซต์) ได้จำแนกรูปแบบหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการตัดสินใจนั้น ประการแรก คือ กำหนดความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การดำเนินการวางแผน และการปฏิบัติตามแผน

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารและประสานงาน

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย ทั้งยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์เชิงปริมาณ และผลประโยชน์เชิงคุณภาพด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545. หน้า 56 – 57) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยแยกออกเป็น 6 ระดับ คือ

1. ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนหรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

2. ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้ว ประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจจะได้นำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

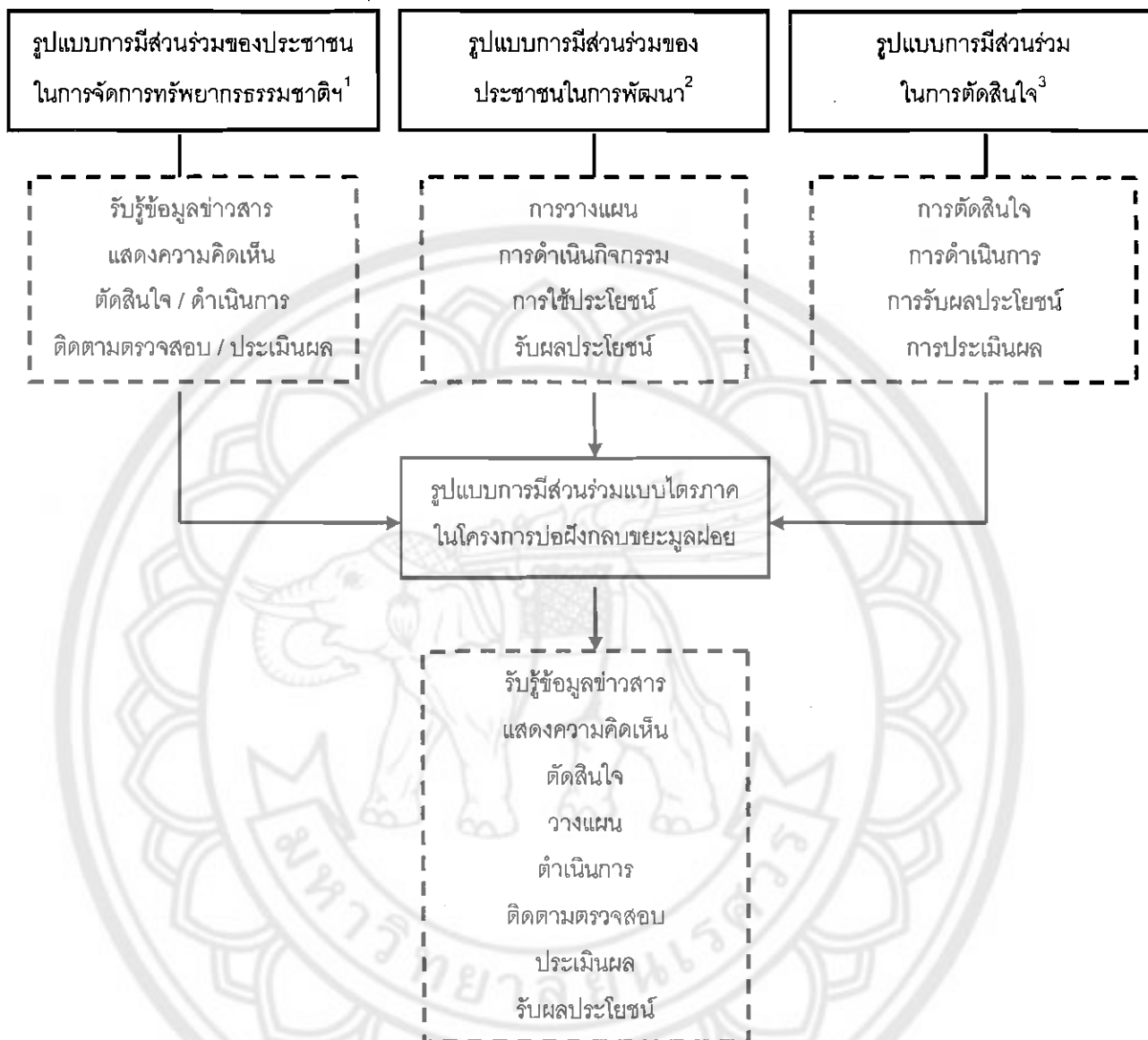
3. ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยกับ โครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการโดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตั้งโครงการควร จะมีส่วนร่วมพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่ หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการ ลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจน และไม่เปิดโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

4. ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงาน หรือ ร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจทำไม่ได้ในทุกประเภทของโครงการ

5. ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่

6. ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่ง ผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบทั้งต่อประชาชนและ ต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พื้นที่ที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น

จากแนวคิดเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วม ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบ การมีส่วนร่วมแบบไตรภาคีในโครงการบ่อฝังกลบขยะมูลฝอย โดยอาศัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการพัฒนาขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1981) รูปแบบการ มีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545, หน้า 56 – 57) และรูปแบบการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโคเฮน และ อับฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980) ทั้งนี้ได้กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีส่วนร่วมตั้งแต่ (1) ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (2) ร่วมแสดงความคิดเห็น (3) ร่วมตัดสินใจ (4) ร่วมวางแผน (5) ร่วมดำเนินการ (6) ร่วมติดตามตรวจสอบ (7) ร่วมประเมินผล (8) ร่วมรับผลประโยชน์

ภาพ 9 รูปแบบการมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี

- หมายเหตุ :
- ¹ รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545, หน้า 56 – 57)
 - ² รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1981)
 - ³ รูปแบบการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของ โคเฮนและอัปฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980)

4.3 วิธีการมีส่วนร่วม

4.3.1 เอกสารข้อเท็จจริง (Fact Sheet)

เป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นลักษณะของหลักการ นโยบาย ข้อมูลสถิติ กฎหมาย หรือระเบียบวิธีปฏิบัติ ซึ่งมีการจัดทำหรือกำหนดไว้แล้ว โดยที่ข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้มีการพิจารณาตรวจสอบ หรือรับรองโดยหน่วยงานที่มีหน้าที่ หรือหน่วยงานที่ได้รับมอบให้รับรอง ข้อเท็จจริงเพื่ออ้างอิง ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สั้นกะทัดรัด โดยเสนอในลักษณะที่เป็นกลาง อธิบายตามหลักเกณฑ์ที่ปรากฏ ไม่มีลักษณะของการทำนาย หรือการคาดการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคต (พัชรี สิริโรต, 2546. หน้า 3 - 1)

4.3.2 จดหมายข่าว (Newsletter)

เป็นการนำเสนอข้อมูลข่าวสารการดำเนินงาน ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น บทวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กร โดยทั่วไปจะเป็นการสรุปข่าวและเสนอเรื่องราวหรือประเด็นที่ได้รับความสนใจ มีความยาวไม่มาก และจะแบ่งออกเป็นคอลัมน์ในแต่ละประเด็น และมีกำหนดการออกจดหมายข่าวที่แน่นอนเป็นวาระไม่จำเป็นต้องมีแหล่งอ้างอิง ยกเว้นกรณีที่ต้องมีการชี้แจงข้อเท็จจริง (พัชรี สิริโรต, 2546. หน้า 3 - 10)

4.3.3 แผ่นพับ (Brochure / Folder)

เป็นการอธิบายสั้นๆ ถึงประเด็นที่สำคัญมีเนื้อหาที่เพียงพอที่จะทำให้เกิดความเข้าใจกว้างๆ ทั้งนี้อาจทำแผ่นพับหลายชุดมากกว่าใส่เนื้อหาหลายๆ ไว้ในแผ่นพับชุดเดียว ข้อมูลที่นำเสนออาจเป็นการเจาะกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มบนพื้นฐานของความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มักจะระบุที่อยู่สำหรับผู้ที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มชนได้อย่างกว้างขวาง (Maximum Exposure) และดำเนินการได้ง่าย เข้าใจได้รวดเร็ว (Convenience in Public Access) (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. หน้า 41)

4.3.4 รายงานการศึกษา (Report Study)

เป็นเอกสารที่แสดงผลการศึกษาที่ได้มีการศึกษาไว้แล้วโดยคณะบุคคล เนื้อหาที่แสดงจะเป็นข้อมูลที่ได้มาจากสิ่งที่ปรากฏในเอกสารที่ศึกษาเท่านั้น เนื้อหาจะยึดหลักของเหตุและผลในการนำเสนอ โดยเนื้อหาของเอกสารจะไม่มี ความหลากหลายในประเด็นที่นำเสนอ

มีความเป็นทางการสูง ใช้ภาษารัดกุมและถูกต้อง การนำเสนอมีลักษณะเป็นขั้นตอนและนำไปสรุปผลสรุปไม่มีวาระในการออกรายงาน การกำหนดจัดทำรายงานจะดำเนินตามที่ได้ตกลง จะจบเป็นคราวๆ ไปในแต่ละประเด็นที่ศึกษา (พัชรี สีโรต, 2546. หน้า 3 - 21)

4.3.5 ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร (News Repositories / Information Center)

เป็นแหล่งที่ให้บริการข้อมูลและข่าวสารแก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารสามารถเผยแพร่ไปยังประชาชนได้ทั่วถึง จัดตั้งโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบส่วนขนาดและสถานที่ตั้งขึ้นอยู่กับประเภทของโครงการหรือกิจกรรมที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม (พัชรี สีโรต, 2546. หน้า 3 - 33)

4.3.6 การแถลงข่าว (News Release / News Conference)

เป็นการสื่อสารข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งสู่สาธารณชนผ่านสื่อมวลชนต่างๆ ในกรณีที่ต้องการต้องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสาธารณชน ผ่านกิจกรรมการแถลงข่าว เพื่อให้ทราบข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการไปจนถึงรายงานความก้าวหน้าการดำเนินกิจกรรมในระยะต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเชิญชวนให้สาธารณชน ผู้สนใจ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ได้แสดงความคิดเห็นหลังจากการแถลงข่าว เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาตัดสินใจและการปรับปรุงแก้ไขโครงการ สามารถจัดได้หลายครั้งตามระยะของโครงการ การแถลงข่าวมีประสิทธิภาพในการกระจายข้อมูลกลุ่มเป้าหมายหลายๆ กลุ่มอย่างรวดเร็ว (พัชรี สีโรต, 2546. หน้า 3 - 42)

4.3.7 โทรศัพท์สายด่วนสายตรง (Hot Line)

เป็นการให้และรับข้อมูลจากประชาชนผ่านทางโทรศัพท์ ผู้ที่โทรศัพท์เข้ามาจะโทรฟรี โทรได้ตลอดเวลา เป็นการรับฟังความคิดเห็นแบบทางเดียวหรือแบบสองทางก็ได้ โดยรับทราบข้อมูลเบื้องต้นที่ชัดเจนของหน่วยงานซึ่งประชาชนสนใจและต้องการเร่งด่วน มีการบันทึกเทปเพื่อให้เลือกรับฟังรายละเอียดที่สนใจและการบันทึกเทปสำหรับการแสดงความคิดเห็น ถ้าเป็นการแสดงความคิดเห็นอาจมีเจ้าหน้าที่ประจำ (พัชรี สีโรต, 2546. หน้า 4 - 37)

4.3.8 วิทยุ (Radio)

เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างขวาง ให้ความรู้สึกเป็นกันเองกับผู้ฟัง เข้าถึงประชาชนได้ทุกระดับชั้น ไม่ว่าจะประชาชนจะรู้หนังสือหรือไม่ก็ตาม สามารถเจาะกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. หน้า 42)

4.3.9 โทรทัศน์ (Television)

เป็นการเผยแพร่ทั้งภาพและเสียง สามารถดึงดูดความสนใจได้มากและเก็บข่าวสารได้มากกว่าการฟังวิทยุ หรืออ่านจากหนังสือพิมพ์ แต่มีราคาแพงกว่าสื่อประเภทอื่น และไม่สามารถเจาะกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มได้ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. หน้า 42)

4.3.10 วีดิทัศน์ (Video)

เป็นการจัดเก็บข้อมูล เหตุการณ์ที่สามารถนำมาเป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ แนวทางการดำเนินงาน ข้อเท็จจริง และการบรรยายสรุปเหตุการณ์หรือผลการดำเนินงาน เนื้อหาของวีดิทัศน์จะเป็นลักษณะของการสร้างความเข้าใจ หรือบันทึกเหตุการณ์ที่เป็นขั้นตอน มีความยาวไม่มากนัก (ไม่เกิน 15 นาที) และภาษาที่ใช้อาจจะไม่เป็นทางการ (พัชรี สีโรรส, 2546. หน้า 3 - 27)

4.3.11 หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น (Local Newspapers)

เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน โดยผ่านหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สามารถเจาะกลุ่มเป้าหมายเฉพาะได้ เพื่อให้รับทราบข้อมูลเบื้องต้นที่ชัดเจนของหน่วยงานที่ประชาชนสนใจและต้องการเร่งด่วน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สั้นกะทัดรัด แบ่งออกเป็นคอลัมน์ในแต่ละประเด็นมีความหลากหลายของเนื้อหา และมีกำหนดการออกที่แน่นอนเป็นวาระ โดยไม่จำเป็นต้องมีแหล่งอ้างอิง ยกเว้นกรณีที่ต้องมีการชี้แจงข้อเท็จจริง (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. หน้า 42)

4.3.12 หอกระจายข่าวชุมชน (Village News Annoucnement)

เป็นการนำเสนอข้อมูลแก่ชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการได้รับทราบเกี่ยวกับเรื่องราวของกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น โดยผ่านหอกระจายข่าวชุมชนที่มีอยู่แล้วในแต่ละชุมชน ซึ่งจะกระจายข่าวสารได้รวดเร็ว กว้างขวาง โดยเฉพาะในระดับหมู่บ้าน องค์การผู้รับผิดชอบต้องดำเนินการสื่อสารแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง (พัชรี สิริโรส, 2546. หน้า 3 - 75)

4.3.13 เว็บไซต์ / อินเทอร์เน็ต (Website / Internet)

เป็นการนำเสนอข้อมูลและเป็นการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนแบบ 2 ทาง เพื่อให้หน่วยงาน บุคคล หรือองค์กรอื่นๆ ที่ดำเนินการ สามารถได้ตอบหรือแลกเปลี่ยนข้อมูล และข่าวสารกับประชาชนที่แสดงความคิดเห็นระหว่างกันได้ อาจจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ข้อมูลข่าวสารได้ อินเทอร์เน็ตที่ใช้ทำการประชาสัมพันธ์ ส่วนใหญ่ผ่านทางระบบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E - mail) และระบบข้อมูลจากเว็บไซต์ (World Wide Web: WWW) โดยการจัดทำเว็บไซต์ของแต่ละแห่งให้ผู้สนใจเปิดเข้าไปดูและติดตามข้อมูลต่างๆ ได้ จึงสามารถเผยแพร่ข้อมูลเข้าถึงคนเป็นจำนวนมากใช้เป็นการสื่อสารได้ทั้งแบบสาธารณชนและตัวต่อตัว โดยเป็นสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจงได้ดี สามารถรับข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. หน้า 45)

4.3.14 การเปิดบ้าน (Open House / Informal Meeting)

เป็นการสื่อสาร 2 ทาง การพบปะแบบไม่เป็นทางการนี้อนุญาตให้ประชาชนเข้าไปในหน่วยงานในเวลาที่เหมาะสมเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่ทางเทคนิคและเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ได้โดยตรงตามช่วงเวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ แล้วรวบรวมข้อเสนอแนะที่ได้รับไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดการดำเนินงานด้านต่างๆ ให้มีความเหมาะสม การเปิดบ้านจะต้องมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้สามารถตอบคำถามต่อผู้สนใจหรือสาธารณชน อภิปรายเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่สำคัญ มีเอกสารเกี่ยวกับรายละเอียดบางอย่างเพื่อติดตามข้อมูลต่อไป นอกจากนี้จะต้องมีการตีพิมพ์ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่ได้จากสาธารณะซึ่งจะก่อให้เกิดการบันทึกความห่วงใย เรื่องราวของชุมชนที่เป็นรูปธรรม (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. หน้า 43 - 44)

4.3.15 การทัศนศึกษา เยี่ยมชมโครงการ (Facility Tour / Site Visit / Field Trips)

เป็นการนำเสนอข้อมูลโดยใช้สถานที่จริง ซึ่งประชาชนสามารถสัมผัสและพบเห็นจากความเป็นจริงอาจมีการบรรยายโดยใช้วิทยากร หรือการใช้สื่อทัศนูปกรณ์ในการสื่อความหมายของกิจกรรมทัศนศึกษา (พัชรี สีโรบล, 2546. หน้า 3 - 83)

4.3.16 เวทีประชาคม เวทีสาธารณะ (Public Meeting / Forum)

เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ดำเนินโครงการและประชาชนผู้สนใจ เป็นการประชุมที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากและทุกคนสามารถเข้าร่วมได้ มีการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ รวมทั้งการซักถามเพื่อทราบรายละเอียดที่เกี่ยวข้องในโครงการ การแลกเปลี่ยนข้อมูลและอภิปรายในประเด็นที่ซับซ้อน หรือสำคัญโดยไม่มี การตัดลั้นใจ เป็นการเปิดกว้างและมีความยืดหยุ่น (พัชรี สีโรบล, 2546. หน้า 5 - 1)

4.3.17 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่ 6 – 12 คน ในเรื่องที่กลุ่มให้ความสนใจ โดยมีการเตรียมประเด็นคำถามต่างๆ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มสามารถแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นต่อนโยบาย แผนงาน กิจกรรม และโครงการต่างๆ ตามความต้องการ ความคาดหวังได้อย่างกว้างขวางด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเอง (พัชรี สีโรบล, 2546. หน้า 4 - 12)

4.3.18 การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน (Community Interview)

เป็นการพูดคุยกับบุคคลสำคัญในชุมชน โดยมีแนวคำถามไว้ล่วงหน้า มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลหรือการพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ และมีการบันทึกระหว่างการสัมภาษณ์หรือภายหลังอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูล ความเป็นจริง ความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งตรงกับความเป็นจริงของสถานการณ์ และมีการรับรู้บุคลิกภาพ ทัศนคติ ค่านิยม จากการแสดงอารมณ์หรือพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลออกมาระหว่างการสัมภาษณ์ (พัชรี สีโรบล, 2546. หน้า 4 - 1)

4.3.19 การสำรวจความคิดเห็น (Polling)

เป็นการสำรวจความคิดเห็นหรือความรู้สึกของประชาชนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นที่น่าเชื่อถือทางสถิติ โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนเป้าหมาย

โดยตรงอาจสอบถามทั้งหมดถ้าเป็นกลุ่มเล็ก หรือสอบถามบางคนโดยการสุ่มตัวอย่างหากเป็นกลุ่มใหญ่ ทั้งนี้เพื่อให้โครงการดำเนินไปได้ด้วยดี โดยไม่ขัดกับกระแสประสามติหรือความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มประชาชน (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. หน้า 40)

4.3.20 เวทีประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสพูดแสดงความคิดเห็นต่อการตัดสินใจดำเนินนโยบายหรือโครงการของรัฐ มีอภิปรายถามตอบปัญหา โดยเน้นถึงผลดีและผลกระทบด้านต่างๆ ของโครงการหรือกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นก่อนการตัดสินใจ มีการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังถามปัญหาจากผู้อภิปรายคนเดียวหรือหลายคน มีลักษณะเป็นทางการ มีการจัดทำบันทึกคำให้การ และเปิดเผยแก่สาธารณชน เป็นการสื่อสารทางเดียว โดยให้ข้อมูลเพียงด้านเดียวจากประชาชน อาจมีการซักถามแลกเปลี่ยนข้อมูล แต่อยู่ในขอบเขตจำกัด ผลการรับฟังความคิดเห็นไม่มีผลผูกพันให้หน่วยงานต้องปฏิบัติตาม (พัชรี สีโรต, 2546. หน้า 4 - 43)

4.3.21 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)

เป็นการสัมมนาในลักษณะที่ให้ผู้เข้าร่วมได้อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทัศนคติ และมีการร่วมกันระบุนปัญหาและสร้างแนวทางร่วมกันในการแก้ปัญหา หรือทบทวนความคิดเห็น ทั้งนี้การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการจะต้องมีการกำหนดทิศทางที่ชัดเจนโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นและขอบเขตเพื่อกำหนดทิศทางของการอภิปราย มีการพิจารณาเพื่อเลือกผู้เข้าสัมมนาที่มีความรู้ หรือเกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะอภิปรายเท่านั้น และจะต้องมีคณะทำงานที่สามารถดำเนินการให้ได้ความเห็นเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปของการอภิปรายด้วย (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. หน้า 47)

4.3.22 การสร้างฉันทามติ (Consensus Building)

กระบวนการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการพิจารณารายละเอียดของเนื้อหาไม่ว่าจะเป็นโครงการ กฎหมาย นโยบาย ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาและร่วมตัดสินใจ กระบวนการนี้ไม่ใช่การโน้มน้าวหรือการใช้อำนาจในการบีบบังคับให้เห็นชอบ แต่เป็นการใช้มาตรฐานของการตัดสินใจโดยมีความชอบธรรม มีการใช้เหตุผล มีการใช้วิถีคิดที่สังคมเห็นว่าเป็นความยุติธรรม กระบวนการดังกล่าวอาจต้องใช้คนกลาง (Mediator) ที่เป็นกลางทำหน้าที่ให้ความยุติธรรม อย่างเท่าเทียมกัน (สุธาวัลย์ เสถียรไทย และคณะ, 2544 หน้า 64 - 65)

4.3.23 คณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisory Committee)

การมีส่วนร่วมที่มุ่งนำตัวแทนกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทั้งภายในและภายนอกองค์กรมาทำงานร่วมกันในรูปของคณะกรรมการ เพื่อให้คำปรึกษาที่จำเป็นต่อการดำเนินงานแก่ผู้บริหารขององค์กร ทั้งในระดับแผนงาน, โครงการหรือสถานการณ์ปัญหาต่างๆ แบ่งคณะที่ปรึกษาออกเป็น 3 ฝ่าย (1) คณะที่ปรึกษาประชาชนในท้องถิ่น (Citizen Advisory Committee) (2) คณะที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ (Expert Advisory Committee) (3) คณะที่ปรึกษาจากหลายฝ่าย (Multi – Party Advisory Committee) (พัชรี สิโรต, 2546. หน้า 5 - 38)

5. แรงจูงใจ

5.1 ความหมายของแรงจูงใจ

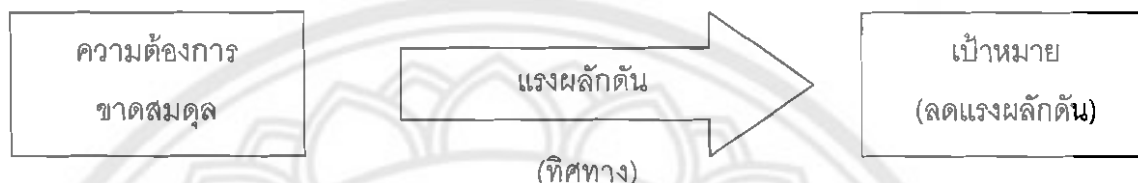
แรงจูงใจ (Motivation) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ Movere ซึ่งแปลว่า “เคลื่อนไหว” ลูเนนเบอร์ก และออสไตน์ (Lunenborg & Ornstein, 1999. p. 369) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจไว้ว่า แรงจูงใจเป็นแรงผลักดันซึ่งส่งผลต่อบุคคลที่สามารถอธิบายถึงทิศทางความพยายามของบุคคลที่พึงปรารถนา เพื่อให้ไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายเฉพาะอย่าง

ฮอย และมิสเกล (Hoy & Miskel, 1991. p.173) กล่าวว่า แรงจูงใจ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 อย่างด้วยกัน คือ บุคคลที่ทำงานหนัก มุ่งมั่นที่จะกระทำและกำหนดทิศทางหรือพฤติกรรมเพื่อให้ถึงเป้าหมายที่เหมาะสม

นิภา แก้วศรีงาม (2542, หน้า 225) ให้ความหมายของแรงจูงใจ (Motive) ไว้ว่า สภาวะที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่แรงจูงใจนั้นต้องการ ส่วนการจูงใจ (Motivation) หมายถึง กระบวนการของการนำปัจจัยต่างๆ ที่เป็นแรงจูงใจมากระตุ้นหรือผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปอย่างมีทิศทาง เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือเงื่อนไขที่ผู้จูงใจต้องการ ซึ่งปัจจัยที่นำมากระตุ้นนั้นอาจจะเป็นสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่มาจูงใจให้บุคคลเกิดความต้องการในเบื้องต้น และความต้องการนี้จะป็นพื้นฐานทำให้เกิดภาวะของแรงจูงใจ

สำหรับแรงจูงใจในความหมายซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการและแรงผลักดัน หมายถึง สภาวะในตัวอินทรีย์ที่จะกระตุ้นให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรมไปในทิศทางที่กำหนดไว้แล้ว เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตนต้องการ

สภาวะภายในอินทรีย์ซึ่งถือว่าเป็นแรงจูงใจนั้นเกิดจากความต้องการ (Needs or Want) ที่ทำให้ร่างกายขาดสมดุลจึงทำให้เกิดแรงผลักดัน (Drives) กระตุ้นให้ร่างกายหรืออินทรีย์ แสดงพฤติกรรมเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย (Goals) ซึ่งทำให้สมดุลการลดแรงผลักดัน ได้แก่ ความต้องการได้รับการตอบสนอง ดังภาพ 10

ภาพ 10 ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการและแรงผลักดัน

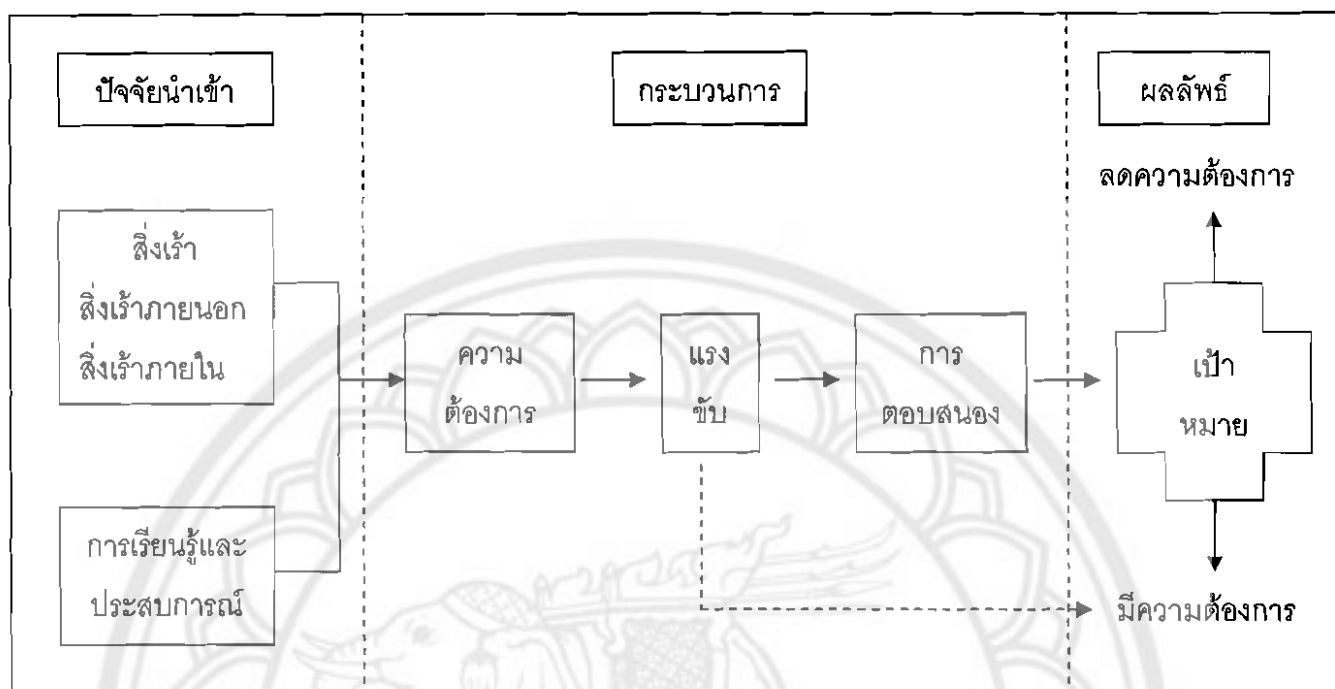
แรงจูงใจจะอยู่ในภาวะที่ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) และจะเป็นกระบวนการ (Process) ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อสร้างให้สภาวะร่างกายของคนเราเกิดความสมดุล (Homeostasis) ซึ่งสภาวะความสมดุลจะเป็นพื้นฐานในการสร้างให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามที่บุคคลนั้นคาดหวังไว้

5.2 กระบวนการจูงใจ

บุคคลแต่ละคนจะได้รับการกระตุ้นให้กระทำอย่างหนึ่งอย่างใดออกมา เพื่อตอบสนองความต้องการของเขา ความต้องการเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล และเป็นสิ่งที่ชักนำหรือควบคุมบุคคลผู้นั้นให้ไปสู่เป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการ กระบวนการดังกล่าวนี้เรียกว่า "กระบวนการจูงใจ" (นิภา แก้วศรีงาม, 2543. หน้า 227)

กระบวนการของการเกิดแรงจูงใจ มี 4 องค์ประกอบ คือ

1. ความต้องการ (Needs)
2. แรงขับ (Drive)
3. การตอบสนอง (Response)
4. เป้าหมาย (Goal)

ภาพ 11 องค์ประกอบของแรงจูงใจและกระบวนการจูงใจ

ที่มา : นิภา แก้วศรีงาม, 2543. หน้า 227

จากระบบของการจูงใจจะพบว่าพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการจูงใจจะมีขั้นตอนและสามารถอธิบายตามองค์ประกอบต่างๆ ได้ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ปัจจัยนำเข้าอันเป็นตัวเร้าและกระตุ้นให้เกิดกระบวนการจูงใจ

1.1 สิ่งเร้า (Stimulus) ซึ่งรวมทั้งสิ่งเร้าภายนอกร่างกาย อันได้แก่ บุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และสิ่งเร้าภายในร่างกาย ได้แก่ ผลของการทำงานของระบบต่างๆ ของร่างกาย เช่น น้อยอย เป็นต้น

1.2 การเรียนรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลจะเป็นปัจจัยเบื้องต้น ำให้บุคคลเกิดความต้องการที่แตกต่างกันได้

2. กระบวนการ (Process)

2.1 ความต้องการ (Needs) สภาพขาดแคลนซึ่งเกิดขึ้นเมื่อใดก็ตามที่มีความไม่สมดุลทางสรีระหรือทางใจ เมื่อบุคคลถูกเร้าจะทำให้เกิดเป็นความต้องการ

2.2 แรงขับ (Drive) สภาพทางสรีระที่เกิดขึ้นในขณะที่อินทรีย์อยู่ในภาวะขาดแคลน แรงขับนี้จะเป็นตัวสำคัญของกระบวนการจูงใจ เพราะแรงขับจะเป็นตัวมุ่งกระทำ และเสริมกำลัง เพื่อไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ต้องการเมื่อบุคคลเกิดความต้องการก็จะเกิดเป็นความตึงเครียด (Tension) ความตึงเครียดนี้จะผลักดันให้เกิดเป็นแรงขับ

2.3 การตอบสนอง (Response) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากแรงขับ ผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตอบสนองไปตามการเรียนรู้และประสบการณ์ การตอบสนองจะดำเนินต่อไปจนกว่าจะถึงเป้าหมาย

3. ผลที่ได้ (Output)

เป้าหมาย (Goal) กำหนดไว้เพื่อให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตอบสนองไปจนถึงเป้าหมายจะพบว่า เป้าหมายที่กำหนดไว้บางครั้งอาจจะสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล หรือบางครั้งอาจจะไม่สอดคล้องก็ได้ เพราะบางคนก็แสดงการตอบสนองแล้วยังไม่ถึงเป้าหมาย หรือถึงแล้วเป้าหมายไม่ใช่สิ่งที่ตนต้องการจริงๆ ความต้องการของบุคคลก็จะยังคงมีอยู่ ทำให้มีความตึงเครียด ผลักดันให้เกิดแรงขับจนต้องมีการตอบสนองอยู่อีกจนกว่าบุคคลนั้นจะเกิดความพึงพอใจ แต่ถ้าบุคคลแสดงพฤติกรรมตอบสนองถึงเป้าหมายแล้วพึงพอใจ เป็นเป้าหมายที่ตนต้องการ หรือถึงเป้าหมายแล้วตนได้รางวัลอื่นๆ อันเป็นที่ต้องการ ความต้องการของคนนั้นจะลดลงเป็นอันสิ้นสุดกระบวนการจูงใจ

5.3 ทฤษฎีแรงจูงใจ

5.3.1 ทฤษฎีฮีอาร์จีของแอลเดอเฟอ์ (Alderfer's ERG Theory)

แอลเดอเฟอ์ (Clayton P. Alderfer, 1972) ได้เสนอทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวกับความต้องการเรียกว่า ทฤษฎี ERG (Alderfer's Existence – Relatedness – Growth Theory) ซึ่งคล้ายกับทฤษฎีของมาสโลว์ แต่จัดระดับความต้องการไว้เพียง 3 ระดับ แอลเดอเฟอ์ เชื่อว่าบุคคลมีความต้องการ และความต้องการเหล่านี้ก็จะถูกจัดเป็นลำดับขั้น นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างระหว่างความต้องการระดับสูงและระดับต่ำ และความต้องการจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับบุคคลในองค์การ แอลเดอเฟอ์ได้จัดกลุ่มประเภทของความต้องการไว้ 3 กลุ่ม คือ (Greenberg & Baron, 2000. p.145)

1. ความต้องการเพื่อการคงอยู่ (Existence Needs = E) ซึ่งเป็นความต้องการการตอบสนองด้วยปัจจัยทางวัตถุ จึงมีความคล้ายกับความต้องการระดับที่ 1 และ 2 ของมาสโลว์ ที่ เป็นความต้องการทางร่างกายกับความ ต้องการความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งการตอบสนองด้วยเงื่อนไขที่เป็นวัตถุ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เงินค่าจ้าง และความปลอดภัยในการทำงาน

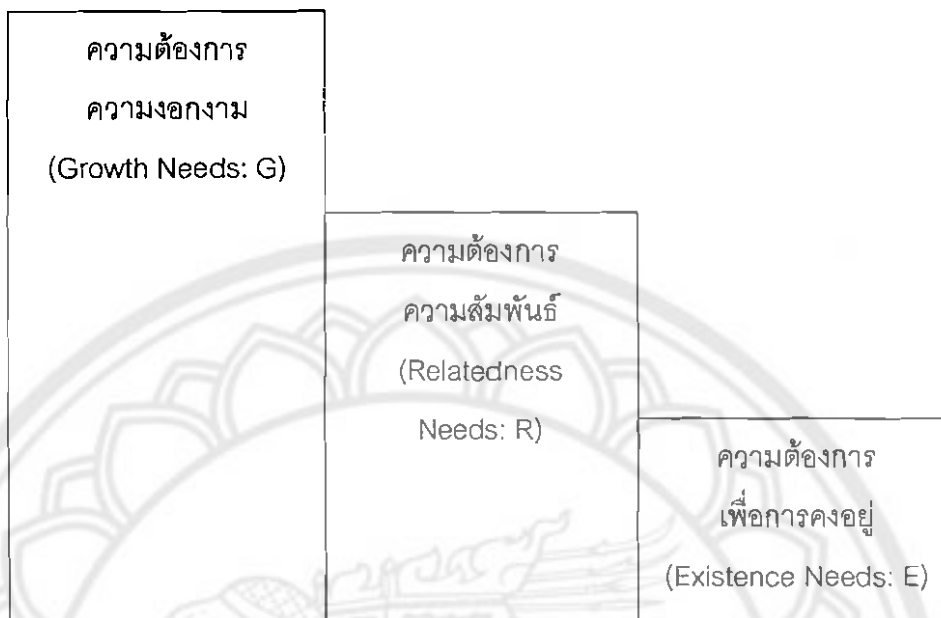
2. ความต้องการด้านความสัมพันธ์ (Relatedness Needs = R) ซึ่งเป็นความต้องการที่สามารถตอบสนองได้ด้วยการสื่อสารอย่างเปิดเผยและการได้แลกเปลี่ยนความคิดและความรู้สึกกับสมาชิกคนอื่นในองค์การ จึงเป็นระดับความต้องการที่ใกล้เคียงกับความต้องการเป็นสมาชิกของสังคม และบางส่วนของชั้นความต้องการได้รับการยกย่องนับถือตามทฤษฎีของมาสโลว์ แต่แอลเดอเฟออร์เน้นการตอบสนองความต้องการด้านความสัมพันธ์ด้วยการปฏิสัมพันธ์อย่างเปิดเผย ถูกต้อง และซื่อสัตย์ต่อกันมากกว่าดูที่ความถูกต้อง ซึ่งให้ความสำคัญน้อยกว่า

3. ความต้องการด้านความงอกงาม (Growth Needs = G) เป็นความต้องการส่วนบุคคลในการได้ใช้ความรู้ความสามารถและทักษะของตน เพื่อทำงานอย่างเต็มศักยภาพที่มีอยู่ รวมทั้งได้มีโอกาสใช้ความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้อย่างเต็มที่ ความต้องการด้านความงอกงามตามทฤษฎีนี้จึงสอดคล้องกับทฤษฎีของมาสโลว์ในประเด็นที่เกี่ยวกับความต้องการความสำเร็จดังใจปรารถนา กับบางส่วนของความต้องการได้รับการยกย่องนับถือในแง่การได้รับความสำเร็จ และได้รับผิชอบ (Greenberg & Baron, 2000. p.147)

ทฤษฎี ERG ตั้งอยู่บนสมมติฐานด้านการจูงใจที่สำคัญ 2 ประการดังนี้

1. ถ้าความต้องการที่อยู่ลำดับล่างสามารถตอบสนองได้มากเพียงใดยิ่งทำให้เกิดความต้องการที่อยู่ในลำดับสูงเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น
2. ถ้าความต้องการที่อยู่ลำดับสูงได้รับการตอบสนองน้อยเพียงใดยิ่งทำให้เกิดความต้องการที่อยู่ในลำดับล่างเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น

ในทางทฤษฎี ERG ถือว่าความต้องการระดับล่างสุด คือ ความต้องการเพื่อการคงอยู่เป็นสิ่งที่จูงใจภายนอก ส่วนความต้องการระดับสูงกว่า คือ ความต้องการด้านความสัมพันธ์และความต้องการด้านความงอกงามถือเป็นสิ่งที่จูงใจภายใน ทั้งนี้ แอลเดอเฟออร์ เชื่อว่าความต้องการทั้ง 3 ระดับดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นพร้อมกันได้ ด้วยเหตุนี้การให้บุคคลตอบสนองความต้องการด้านความงอกงามด้วยการกระตุ้น หรือมอบหมายงานที่ท้าทายให้ทำนั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ แม้ว่าบุคคลผู้นั้นยังมิได้รับการตอบสนองความต้องการเพื่อการคงอยู่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันบางครั้งปัจจัยจูงใจภายนอกสามารถทดแทนปัจจัยจูงใจภายในได้

ที่มา : ปรับปรุงจาก Greenberg & Baron, 2000. p. 145

ภาพ 12 ความต้องการตามลำดับขั้นของทฤษฎีแอลเดอร์เฟอร์ (Alderfer's ERG Theory)

5.3.2 ทฤษฎีแห่งความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Theory)

ทฤษฎีนี้เน้นเรื่องตัวแปรที่กำหนดพฤติกรรมมนุษย์คือ ความเชื่อ (Beliefs) ความมุ่งหวัง (Expectations) และความเข้าใจ (Understanding) หรือการคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้า (Anticipation of Events) โดยอาศัยการรับรู้มาก่อน การคิด วิจัย ญาณ การประเมินคุณค่า (Value) เป็นต้น พฤติกรรมซึ่งได้รับแรงจูงใจให้แสดงออกมานั้น ขึ้นอยู่กับการประเมินผล พฤติกรรมที่เคยแสดงออกมา พฤติกรรมที่ถูกจูงใจให้กระทำในปัจจุบัน หรือตั้งใจว่าจะทำในอนาคต ขึ้นอยู่กับผลของพฤติกรรมที่เคยทำมาแล้ว ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับความคิด ความเข้าใจ หรือสติปัญญาของบุคคลในการประเมินผลพฤติกรรมที่ผ่านมาว่า มีอิทธิพลต่อการจูงใจให้เกิดพฤติกรรมในเวลาต่อมา การกระตุ้นหรือพฤติกรรมที่จะไปสู่จุดหมายปลายทาง (Goal – Seeking Behavior) เกิดจากความรู้ที่เคยพบ ประสบการณ์เป็นตัวกำหนด โดยอาศัยเหตุการณ์ในอดีต สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและการคาดหวังในอนาคต ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการจูงใจอยู่ภายใต้การควบคุมของความรู้ความเข้าใจ หรือการคาดการณ์ล่วงหน้า ถ้าเราคาดว่า การใดจะให้ผลประโยชน์ที่ดีเยี่ยม แรงจูงใจจะกระทำสูง ระดับการคาดหวัง (Levels of Aspiration) มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจูงใจมาก ความสำเร็จที่ได้รับในอดีต ปัจจุบัน มีอิทธิพลต่อการตั้งระดับความคาดหวัง มีผลต่อการกระทำใน

อนาคต ถ้าสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับให้ผลใกล้เคียงกัน แรงจูงใจจะยิ่งเพิ่มขึ้น (ไพบูลย์ เทวรักษ์, 2537. หน้า 110 – 118 อ้างอิงจาก Ernest R. Hillgard, 1962. p. 252)

โดยทั่วไปทฤษฎีนี้เชื่อว่าแรงจูงใจนั้นเป็นฟังก์ชันของผลคูณระหว่างความคาดหวังกับค่าของผลการกระทำ เขียนเป็นสมการได้ดังนี้ (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545. หน้า 164)

Effort	=	Expectancies x Valence
แรงจูงใจที่กระทำพฤติกรรม	=	การคาดหวัง x คุณค่าของผลกรรม

ภาพ 13 ผลคูณระหว่างความคาดหวังกับค่าของผลการกระทำ

การคาดหวัง หมายถึง ความเชื่อของบุคคลที่ว่า การกระทำอย่างหนึ่งของเขาคงจะนำไปสู่ผลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

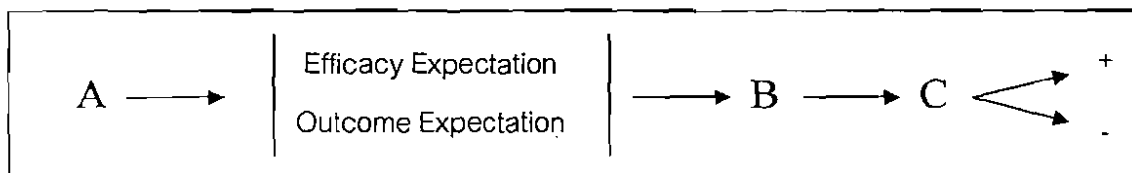
คุณค่าของผลกรรม หมายถึง จำนวนหรือปริมาณของความพึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจที่บุคคลมีต่อผลกรรมจากการกระทำพฤติกรรมนั้น

5.3.3 ทฤษฎีเสริมแรง (Reinforcement Theory)

นักจิตวิทยาฝ่ายพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับสิ่งจูงใจที่ทำให้เกิดพฤติกรรมมากกว่าความต้องการที่เป็นแรงขับให้เกิดพฤติกรรม โดยมีความเชื่อว่า มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมเมื่อได้รับสิ่งจูงใจ สกินเนอร์ (Skinner, 1969) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาของจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมศึกษาและวิเคราะห์ความสำคัญของสิ่งจูงใจซึ่งสกินเนอร์ใช้คำว่า "ตัวเสริมแรง" (Reinforcer) และความสำคัญของการเสริมแรง (Reinforcement)

ตัวเสริมแรง คือ สิ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรมหนึ่งๆ เกิดบ่อยครั้งมากขึ้น เช่น การให้ขนมเมื่อเด็กทำการบ้านเสร็จ แล้วการทำการบ้านเกิดขึ้นบ่อย ขนมจึงเป็นตัวเสริมแรง

การเสริมแรง คือ การให้ตัวเสริมแรงต่อพฤติกรรมปรารถนา สกินเนอร์พัฒนาแนวความคิดนี้มาจากกฎแห่งกรรม (Law of Effect) ซึ่งเป็นกฎการเรียนรู้เสนอโดยนักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ ธอร์นไดค์ (Thorndike, 1911) ซึ่งมีความเชื่อว่าพฤติกรรมที่ยังผลเป็นที่พอใจแก่ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นย่อมเกิดขึ้นอีก พฤติกรรมโดยังผลไม่เป็นที่พอใจแก่ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นย่อมหายไป เช่น เด็กดกน้ำมาให้แม่ดื่ม แม่กอดจูบและชื่นชม เด็กก็จะดกน้ำมาให้แม่ดื่มอีก ในทางกลับกันเด็กเห็นสุนัขเดินมา วิ่งเข้าไปเตะแล้วถูกสุนัขกัด เด็กจะไม่กล้าเข้าไปเตะสุนัขอีก ดังแสดงให้เห็นในภาพ 14

ภาพ 14 โมเดลของพฤติกรรม

ที่มา : คักดีไทย สุรกิจบวร, 2545. หน้า 169

A (Antecedent) ได้แก่ สิ่งเร้าหรือสัญญาณที่มากระตุ้นให้แสดงพฤติกรรม

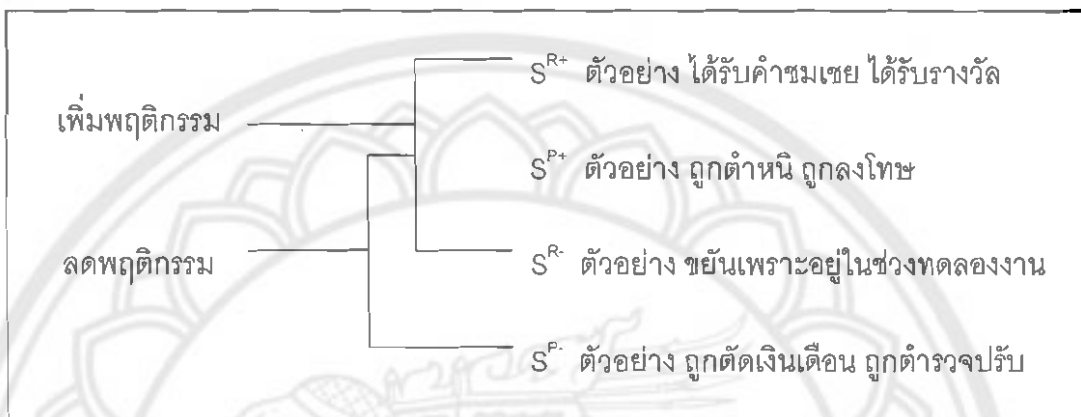
B (Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า

C (Consequence) ได้แก่ ผลของพฤติกรรมหรือผลกรรม ถ้าทำให้เกิดความพึงพอใจก็คือ C+ ถ้าทำให้เกิดความไม่พึงพอใจก็คือ C-

Efficacy Expectation ได้แก่ การคาดหวังในความสามารถของตนเองว่าจะสามารถแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้ก็จะไม่แสดงพฤติกรรมออกไป Outcome Expectation ได้แก่ การคาดหวังในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ภายหลังจากที่ได้แสดงพฤติกรรมออกไป ถ้าคาดว่าจะได้ผลลัพธ์ที่น่าพอใจก็จะทำ

มนุษย์ไม่เพียงสังเกตผลที่ได้จากการกระทำเท่านั้น พวกเขายังรู้จักว่า ในเหตุการณ์ใดสภาพใด เขาแสดงพฤติกรรมเช่นใด จะได้รับผลกรรมอะไร ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสภาพการณ์ พฤติกรรมและผลกรรมนี้ เรียกว่า "เงื่อนไขผลกรรม" โดยสามารถแยกออกเป็นเงื่อนไขการเสริมแรง (Contingency of Reinforcement) ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการให้ผลกรรมที่ทุกคนต้องการและเงื่อนไขการลงโทษ (Contingency of Punishment) ซึ่งเป็นเงื่อนไขของผลกรรมที่ทุกคนไม่ต้องการ เงื่อนไขผลกรรมเหล่านี้บ้างเกิดขึ้นเพราะธรรมชาติกำหนด เช่น เขามีมือจุ่มน้ำร้อนมือบวม ปวดแสบ ปวดร้อน บ้างเกิดขึ้นเพราะมนุษย์เป็นผู้กำหนด เช่น นักศึกษาต้องแต่งเครื่องแบบ นักศึกษาจึงจะเข้าห้องสอบได้ เงื่อนไขบางอย่างเรียนรู้ด้วยตนเอง บางอย่างสังเกตดูจากคนอื่น และบางอย่างได้รับการบอกเล่า สกินเนอร์มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขการเสริมแรงในสังคมนั้น เช่น พฤติกรรมการแข่งขันมีมากและมีต่อไป เพราะการแข่งขันทำให้ไปได้เร็วกว่าและไม่มีการว่ากล่าวกัน พฤติกรรมเหล่านี้ยังปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยๆ ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมดังกล่าวมีโอกาสได้รับตัวเสริมแรงทางบวกมากกว่าถูกลงโทษ เนื่องจากการควบคุมมาตรการลงโทษต่ำไม่มีประสิทธิภาพ สกินเนอร์เชื่อว่าถ้าสมาชิกในสังคมร่วมกันกำหนด

พฤติกรรมที่ปรารถนาของสังคมและสร้างเงื่อนไขการเสริมแรงให้แก่ทุกพฤติกรรมจะได้รับตัวเสริมแรงทางบวก เช่น การเข้าคิวจะได้รับสิ่งของหรือประโยชน์เป็นไปตามคิว คนแซงคิวก็จะได้รับสิ่งใดจนกว่าจะเข้าคิว เช่นนี้แล้วสังคมจะมีระเบียบ มีความสงบสุข

ภาพ 15 ตัวอย่างผลกรรมที่ทำให้มีการเพิ่มหรือลดพฤติกรรม

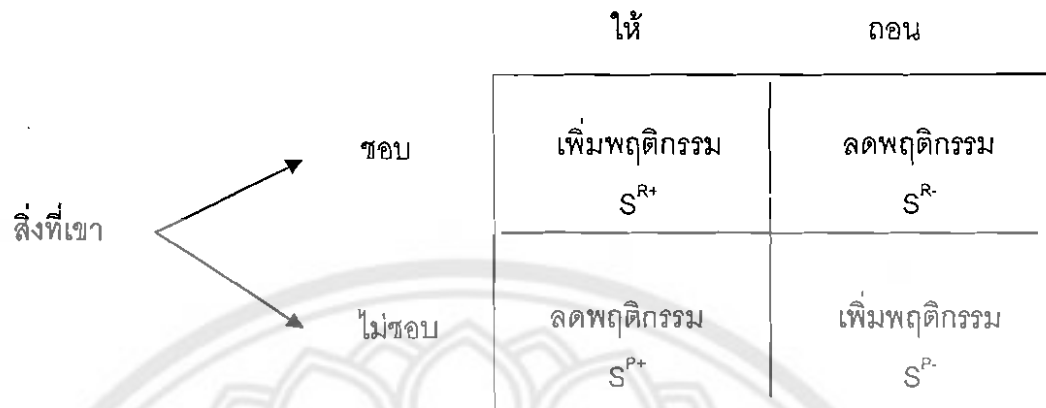
ที่มา : ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545. หน้า 169

การเสริมแรงทางบวก (S^{R+}) คือ การให้สิ่งที่คุณแสดงพฤติกรรมชอบให้เขาทันที ภายหลังจากที่เกิดพฤติกรรม ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นอีกก็จะสูงขึ้น เช่น ขยันทำงานและเจ้านายผ่านมาเห็นและชมเชย เป็นต้น

การเสริมแรงทางลบ (S^{R-}) คือ การยกเลิกหรือถอนสถานการณ์ที่คุณแสดงพฤติกรรม ไม่ชอบออกไปทันทีภายหลังจากที่พฤติกรรมเกิดขึ้น ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นอีกจะมีสูงขึ้น เมื่อมีเงื่อนไขอย่างเดิมเกิดขึ้นอีก เช่น ในฤดูร้อนอากาศร้อน ผู้คนจะหนีความร้อนไปตามสถานที่ต่างๆ เช่น ชายทะเล เป็นต้น

การลงโทษทางบวก (S^{P+}) คือ การให้สิ่งที่คุณแสดงพฤติกรรมไม่ชอบให้แก่เขาทันที ภายหลังจากที่พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรมนั้นจะหยุดหรือลดลงก็จะมีมากขึ้น เช่น พูดคำหยาบจะถูกพ่อแม่ดุ เป็นต้น

การลงโทษทางลบ (S^{P-}) คือ การถอดถอนสิ่งที่คุณแสดงพฤติกรรมชอบออกไปทันที ภายหลังจากที่พฤติกรรมเกิดขึ้น ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรมนั้นจะลดลงหรือหยุดไปจะมีสูงขึ้น เช่น ขับรถผิดกฎจราจรแล้วจะถูกปรับ เป็นต้น

ภาพ 16 สรุปผลของการเพิ่มหรือลดพฤติกรรมตามการเสริมแรง

ที่มา : ศักดิ์ไทย สุทธิจาวร, 2545. หน้า 170

มนุษย์จะเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรมและเก็บสะสมไว้ในความทรงจำว่า สภาพการณ์ใดแสดงพฤติกรรมใดได้รับผลกรรมใด ผลของการเรียนรู้ทำให้สามารถคาดหวังได้ว่าจะได้รับตัวเสริมแรงอะไรจากการแสดงพฤติกรรมหนึ่งๆ ความคาดหวังนี้เองจะเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรม แต่เมื่อต้องการพูดในแง่ของแรงจูงใจ ความคาดหวังในสถานการณ์แบบนี้จะได้รับแรงเสริมเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรม (จิราภา เต็งไตรรัตน์, 2542. หน้า 251 – 253)

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับแรงจูงใจดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมแบบไตรภาคีในโครงการบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยได้ หากภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาชน ได้รับแรงจูงใจที่เกิดจากความต้องการเพื่อการคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ความต้องการด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และความต้องการด้านความงอกงามซึ่งหมายถึง การได้ร่วมรับผิดชอบ และประสบผลสำเร็จจากการดำเนินงานตามทฤษฎีฮิเออร์ซีของแอลเดอเฟอ์ (Alderfer's ERG Theory) แรงจูงใจที่เกิดจากประสบการณ์ในอดีตตามทฤษฎีแห่งความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Theory) และการเสริมแรงตามทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory) ทุกฝ่ายก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยมากขึ้น

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยภายในประเทศ

นงเยาว์ หลีพันธุ์ (2537, อ้างอิงจาก Singh, 1976) ได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมไว้ว่า มีปัจจัยถึง 32 ตัว ที่มีส่วนกำหนดระดับการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งปัจจัยดังกล่าวประกอบด้วย อายุ เพศ สุขภาพ ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ระยะห่างของการตั้งบ้านเรือน ขนาดของครอบครัว มาตรฐานทางสังคมของประชาชน ระดับการศึกษา ระดับของความเป็นอยู่ การครอบครองที่ดิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติและสัญชาติ พื้นเพของครอบครัว ลำดับชั้นทางสังคม ปัจจัยส่วนบุคคล การปรับตัวทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา ความสนใจ ความเฉลียวฉลาด การอบรมทางพฤติกรรม ทศนคติ ข่าวสารและการติดตาม ค่านิยมทางสังคม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเชื่อและการแสดงออกทางพฤติกรรม ความพึงพอใจ การแสดงตัว ประสิทธิภาพ หลักยึดถือประจำใจ การเป็นผู้นำ และการตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรม

นพดล สิ้นไพศาลสมบูรณ์ (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องสภาพการจัดเก็บมูลฝอยและแนวทางการจัดการที่เหมาะสมเทศบาลเมืองพิษณุโลก โดยศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการทำงานของเจ้าหน้าที่เทศบาลที่ทำหน้าที่จัดเก็บมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก และศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่กำหนดความแตกต่างในความเต็มใจที่จะจ่ายค่าธรรมเนียม การเก็บและขนมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า ความแตกต่างในอายุ และระดับการศึกษา มีผลต่อความคิดเห็นของการทำงานของเจ้าหน้าที่เทศบาลต่างกัน และอายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และลักษณะที่พักอาศัยที่ต่างกัน มีผลต่อความเต็มใจที่จะจ่ายค่าธรรมเนียมการเก็บ และขนมูลฝอยที่ต่างกัน สำหรับแนวทางในการจัดการที่เหมาะสมพบว่า หากมีการปรับปรุง แก้วไข และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่เทศบาล จะมีผลเชิงบวกต่อความเต็มใจที่จะจ่ายค่าธรรมเนียมการเก็บและขนมูลฝอย

เพ็ญศรี ฝูงกลิ่น (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางอากาศจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ กรณีศึกษา ตำบลสบป่าด อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและระดับความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางอากาศจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางอากาศจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ เพื่อที่จะเสนอแนะแนวทางในการ

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาดังกล่าว โดยใช้แบบสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 317 คน และแบบสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น จำนวน 13 คน สถิติที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การแจกแจง ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด การวิเคราะห์ความผันแปรร่วมกับการจำแนกพหุ และประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่าระดับความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชน อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และการได้รับผลกระทบจากมลพิษทางอากาศ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการได้รับผลกระทบจากมลพิษทางอากาศ

✓ มณีนุชา ศรีหินกอง (2542. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขมลพิษทางน้ำ กรณีศึกษา เทศบาลตำบล แก่งคอย จังหวัดสระบุรี เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขมลพิษทางน้ำ และระดับความต้องการมีส่วนร่วมในโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย และเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมตามตัวแปร พร้อมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลแก่งคอย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือภรรยาที่พักในเขตเทศบาลตำบลแก่งคอยจำนวน 357 คน ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ฐานนิยม ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขมลพิษทางน้ำอยู่ในระดับปานกลาง และมีความต้องการมีส่วนร่วมในโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียอยู่ในระดับสูงเมื่อทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมกับตัวแปรต่างๆ พบว่า การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขมลพิษทางน้ำระดับครัวเรือน มีความแตกต่างกันตามตัวแปรความคิดเห็นและความรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ไม่แตกต่างตามตัวแปร เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา กรรมสิทธิ์ถือครองที่อยู่อาศัยและการได้รับข่าวสาร/สำหรับความต้องการมีส่วนร่วมในโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย มีความแตกต่างกันตามตัวแปรการได้รับข่าวสาร และความรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ไม่แตกต่างตามตัวแปร เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา

กรรมสิทธิ์ถือครองที่อยู่อาศัยและความคิดเห็น ส่วนปัญหาอุปสรรคที่พบส่วนใหญ่ คือ ปัญหาด้านเวลาและปัญหาเศรษฐกิจ

เดชรัตน์ สุขกำเนิด และ ศุภกิจ นันทะวรการ (2544, หน้า 215 – 258) ได้ศึกษาความขัดแย้งและการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการทางด้านพลังงานของประเทศไทย กรณีศึกษาจากโครงการทางด้านพลังงานที่มีข้อขัดแย้ง และเป็นที่ยอมรับกันดีทั่วไป 3 โครงการ คือ (1) โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล (2) โครงการท่อส่งก๊าซไทย – พม่า (3) โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากกรณีศึกษาทั้ง 3 แสดงให้เห็นว่า มุมมองของภาครัฐที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการทางด้านพลังงานนั้น แตกต่างจากมุมมองของภาคประชาชนโดยสิ้นเชิง เนื่องจากภาครัฐเห็นว่าโครงการทางด้านพลังงานทั้ง 3 โครงการ เป็นส่วนหนึ่งของแผนการดำเนินงานหรือนโยบายทางด้านพลังงานของรัฐ โดยภาครัฐเชื่อว่า แผนการดำเนินงานหรือนโยบายทางด้านพลังงานของภาครัฐ เป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับสังคมส่วนรวม ภาครัฐจึงตัดสินใจดำเนินโครงการ เพื่อให้เป็นไปตามแผนและนโยบายที่กำหนดไว้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในมุมมองของภาครัฐ โดยเฉพาะสำหรับประชาชนในพื้นที่ จึงไม่ควรเป็นไปเพื่อกำหนดการตัดสินใจในโครงการที่รัฐได้ตัดสินใจ และในหลายกรณีได้ดำเนินการทางธุรกิจ (เช่น การทำสัญญาเกี่ยวกับเจ้าของโครงการไปแล้ว) แต่ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนควรจำกัดอยู่ที่การพิจารณาหาแนวทางในการลดผลกระทบของโครงการ และหากไม่สามารถลดผลกระทบดังกล่าวลงได้ก็อาจเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาจ่ายค่าชดเชย

สิทธิศานต์ ทรัพย์ศิริโสภา (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย กรณีศึกษา การจัดการมูลฝอยเทศบาลตำบลท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย และความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอย โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือน 3 หมู่บ้าน ที่อาศัยอยู่โดยรอบที่กำจัดมูลฝอยของเทศบาลตำบลท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 328 ราย และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย และความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอย โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความผันแปรร่วมและการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ ความตระหนักเกี่ยวกับมูลฝอยและการจัดการมูลฝอยในระดับปานกลาง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยและมีความต้องการมีส่วนร่วมใน

การก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอยในระดับปานกลางเช่นกัน ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน รายได้ อาชีพ สถานภาพทางสังคม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับมูลฝอยและการจัดการมูลฝอย ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอย ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และความตระหนักเกี่ยวกับมูลฝอยและการจัดการมูลฝอย ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีหน้าที่รับผิดชอบ ในการจัดสร้างระบบกำจัดมูลฝอยทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่นควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน ได้ทราบถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอย และสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการ โดยผ่านทางโทรทัศน์และวิทยุ เนื่องจากเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด ควบคู่ไปกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานมีคณะกรรมการที่มาจากประชาชนในพื้นที่ร่วมพิจารณา นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความต้องการมีส่วนร่วมในการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอย

ปรารภณา ปรีชาลัย (2545. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ศึกษา 6 ลักษณะ ได้แก่ ผู้นำหรือผู้ริเริ่ม ผู้ร่วมกำหนดปัญหาและหาสาเหตุ ผู้ร่วมแสดงความคิดเห็นและวางแผน ผู้ร่วมปฏิบัติ ผู้ร่วมสนับสนุน รวมทั้งผู้ร่วมประเมินผล และปรับปรุงกิจกรรม และปัจจัยที่ศึกษาถึงการมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมจำนวน 15 ปัจจัย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง เขตที่อยู่อาศัย ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การมีตำแหน่งทางสังคม การได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม การรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ทักษะคิดด้านสิ่งแวดล้อม และการประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย 514 ตัวอย่าง แบ่งเป็นเขตเมือง 136 ตัวอย่าง และในเขตชนบท 378 ตัวอย่าง โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย เลขคณิต การวิเคราะห์การผันแปร (MANOVA) และการวิเคราะห์จำแนกหมู่ (MCA) ผลการวิจัยพบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่างๆ อยู่ในระดับต่ำ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยรวม พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การมีตำแหน่งทางสังคม การได้รับ

ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม การรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม การมีทัศนคติถูกต้องต่อสิ่งแวดล้อม และการประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับน้อยกว่า 0.001 ระดับการศึกษามีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001 อายุและเขตที่อยู่อาศัยมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.016 และ 0.31 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาถึงกลุ่มย่อยของแต่ละปัจจัย พบว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมสูงสุด คือ เพศชาย อายุระหว่าง 41 - 50 ปี จบการศึกษามากกว่าชั้นประถมศึกษา อาศัยอยู่ในชนบท เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและมีตำแหน่งทางสังคมมากกว่า 1 องค์การ ประกอบกับการประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมสูง การมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมสูง รับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม และได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมสูง ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม คือ ประชาชนยังไม่มีความตระหนักจึงไม่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม จึงไม่จัดสรรเวลาในการมีส่วนร่วม และริเริ่มกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม

✓ **นิวัฒน์ชนัย โทปัญญานนท์ (2545. บทคัดย่อ)** ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาล ภาครักษาเทศบาลเมืองพิจิตร เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยนั้นประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการให้ความร่วมมือทางด้านกลยุทธ์ โดยมีแนวคิดเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับประชาชนด้วยกันและประสานงานกับภาครัฐในการแก้ปัญหา มีความตระหนักและมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาแปรรูปและลดปริมาณขยะมูลฝอย กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในรูปแบบของหุ้นส่วนตลอดจนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลโครงการต่างๆ ของแต่ละชุมชน โดยมีโครงการระดับชุมชนที่สำคัญที่มีส่วนช่วยจัดการ 3 โครงการ คือ (1) โครงการชุมชนปลอดถังขยะ (2) โครงการชุมชนธนาคารขยะ (3) ชุมชนขยะปุ๋ยชีวภาพ

ดุษฎี จิรกุลสมโชค (2547. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลเมืองพิจิตร โดยพิจารณาจากปัจจัยหลักด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิก ลักษณะการถือครองที่พัก จำนวนปีที่อาศัย การใช้ประโยชน์ที่พัก และการเป็นสมาชิกโครงการ ปัจจัยสนับสนุนด้านทัศนคติ

ต่อการจัดการขยะมูลฝอย ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และด้านพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทางเลือกในการให้ความร่วมมือของประชาชน ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์กับปัจจัยหลักด้านอายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ลักษณะความเป็นเจ้าของ ระยะเวลาที่อาศัย และการใช้ประโยชน์ที่พัก ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ทั้งนี้ปัจจัยสนับสนุนด้านทัศนคติต่อการจัดการขยะมูลฝอยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และด้านพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามามีส่วนร่วม การสร้างทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะมูลฝอย การรณรงค์ การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการจัดการขยะมูลฝอยมากขึ้น จะส่งผลให้เกิดแนวโน้มในอนาคต ด้านความร่วมมือจากประชาชน ในการลดปริมาณขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองพิจิตร

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แมคคาร์ที แคทเธอริน (McCarthy Catherine, 1999. Online) ได้ศึกษากฎหมาย Tanner เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการคัดค้านของคนท้องถิ่นในการจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะอันตรายในแคลิฟอร์เนีย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประสิทธิภาพของคณะกรรมการ ประเมินของกฎหมาย Tanner และกระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะเพื่อลดการคัดค้านในเรื่องการวางแผนศูนย์ขยะอันตราย โดยการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจของชุมชนต่อโครงการสรุปได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความหลากหลาย รวมถึงการสังเกตพื้นที่ เอกสารงานวิจัย และการสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างกับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง การศึกษานี้เปรียบเทียบกับการจัดตั้งเตาเผาขยะ 7 แห่งทางตอนเหนือและตอนกลางของแคลิฟอร์เนีย ซึ่งมี 4 แห่งที่ผ่านกฎหมาย Tanner ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการเข้าร่วมสาธารณะไม่ประสบความสำเร็จที่จะลดการคัดค้านของชุมชน ทั้งยังคงเพิ่มขึ้นอันเป็นผลมาจากความไม่ตั้งใจ ทำให้มีการมอบอำนาจสู่ชุมชน ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมสูงขึ้น การเพิ่มขนาดของที่ตั้ง การลดจำนวนขยะอันตราย และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางธุรกิจ

เวลเลส ฮอลลี เพจ (Welles, Holly Page, 2000. Online) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการจัดการขยะ ในเมืองลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย การศึกษานี้แสดงให้เห็นความพยายามในการแก้ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากการยอมรับโครงการที่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากแรงกดดันจากการก่อสร้างก่อนการวางแผน ประเด็นที่น่าสนใจอยู่ที่การลดขนาดโครงการ และการให้คำตอบแทนมากกว่าการหาทางเลือกในการจัดการขยะ การต่อสู้ของสาธารณชนในการวางกลยุทธ์เพื่อวางแผนการจัดการขยะแบบผสมผสาน แสดงให้เห็นถึงการ

แก้ปัญหาความขัดแย้งที่ประสบผลสำเร็จในระยะยาว อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัดดังนี้ (1) การเพิ่มตัวแทนชุมชนจากรัฐและเมืองในคณะกรรมการจัดการขยะเฉพาะกิจ (2) การปรับเปลี่ยนให้รัฐและท้องถิ่นประสานงานกันโดยการตั้งสำนักงานภูมิภาค (3) การศึกษาทางเลือกในการกำจัดขยะให้มากขึ้น จากนั้นจึงเลือกบริเวณที่มีการต่อต้านน้อย (4) ให้การศึกษาแก่ประชาชนที่มีการเรียกร้องและต่อต้านด้านการจัดการขยะมูลฝอยเพื่อแก้ปัญหาในอนาคต

ฟลาย บินลี ยีนส์ (Flynn, Billie – Jean, 2000. Online) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจในที่ดินของรัฐบริเวณเกาะบริตัน เอ็ดเวิร์ด (Prince Edward) กรณีศึกษา Tracadie Cross Waste Watch Facility ผลการศึกษา พบว่า ความหมายของผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามผู้ที่มีส่วนร่วมแสดงให้เห็นธรรมชาติของรัฐในการผูกขาดการตัดสินใจในการใช้ที่ดิน ผู้มีส่วนร่วมต้องการที่จะได้รับการสนับสนุนในระบบการตัดสินใจ และพบว่าเกิดการสูญเสียคุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายเห็นว่าการมีส่วนร่วมสาธารณะควรจะได้รับการศึกษาและแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมอันประกอบไปด้วย การร่วมมือในการตัดสินใจจากการรวบรวมคนในชุมชน เพราะในระยะยาวจะเป็นการให้การศึกษาและเพิ่มความเกี่ยวข้องกับรัฐบาล ผลการวิจัยแนะนำให้พัฒนาประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการใช้ที่ดินในสวนภูมิภาค 6 ข้อ ประกอบด้วย (1) การค้นหาความเกี่ยวพันสาธารณะ (2) การสร้างความยุติธรรมในการเข้าถึงข้อมูล (3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น (4) การเชื่อมความสัมพันธ์ในระดับองค์กร (5) การสร้างความโปร่งใสในการตัดสินใจ และ (6) การให้อำนาจแก่ประชาชน

โรซาลียา โคโคสกา (Rozalia Kokoszka, nodate. Online) ได้รวบรวมความคิดเห็นของสาธารณชนในการสร้างบ่อฝังกลบขยะแห่งใหม่ของเทศบาลในเขต Urbannowice เมือง Tychy ประเทศโปแลนด์ในปี 1992 – 1994 โดยข้อเสนอโครงการนั้นประกอบด้วย พื้นที่บ่อฝังกลบขยะแห่งใหม่เนื้อที่ 4.8 เฮกแตร์ และบ่อฝังกลบขยะที่มีอยู่เดิมจำนวน 2.9 เฮกแตร์ ที่ดินจำนวน 4 เฮกแตร์ ชื้อมาจากเอกชนเพื่อใช้เป็นบ่อฝังกลบขยะแห่งใหม่ รวมถึงพื้นที่กันชน (Buffer Zone) จำนวน 300 เมตร รอบๆ บ่อฝังกลบขยะแห่งใหม่สำหรับป้องกันเกษตรกรและการจัดแบ่งพื้นที่ในเขตเมืองเพื่อผู้ใช้ทำการเพาะปลูกในเขตพื้นที่กันชน

การดำเนินการก่อสร้างบ่อฝังกลบขยะแห่งใหม่ของเทศบาลในเขต Urbannowice เมือง Tychy ได้มีการรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักของสาธารณชนเริ่มจากการกระตุ้นกลุ่มผู้สนใจต่อโครงการในท้องถิ่น รวมไปถึงผู้เกี่ยวข้องทั้ง 2 ฝ่าย ระหว่างผู้ให้ข้อมูลและผู้รับข้อมูล ซึ่งชาวเมือง Urbannowice เป็นผู้รับข้อมูลที่สำคัญจากการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาล โดยผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการติดต่อส่งข้อมูลข่าวสารแก่ชาวเมือง ได้แก่ ผู้ว่าของเมือง Tychy สมาชิกสภาเขต Urbannowice คณะผู้บริหารของเมืองและหัวหน้าฝ่ายป้องกันสิ่งแวดล้อมและการเกษตร และกลุ่มสาธารณประโยชน์และการลงทุน โดยมีระยะเวลา 2 เดือน หรืออาจมากกว่านั้น เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนรับผิดชอบต้องการพบปะชาวเมือง ณ ห้องประชุมสามัญของสมาชิกกลุ่มสตรี โดยมีชาวเมืองประมาณ 100 – 150 คน เข้าร่วมจากทุกหมู่บ้านเข้าประชุม

การประชุมครั้งแรกคณะผู้บริหารของเมืองได้นำเสนอความคิดเห็นต่อบ่อฝังกลบขยะแห่งใหม่ ระหว่างการประชุมมีความชัดเจนที่กลุ่มประชาชนท้องถิ่นได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มชาวเมืองที่อยู่อาศัยใกล้ที่ตั้งบ่อฝังกลบขยะได้คัดค้านต่อพื้นที่ดังกล่าว ขณะที่กลุ่มอื่นๆ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นใดๆ จนกระทั่งการประชุมในภายหลังประชาชนในท้องถิ่นได้ยอมรับการตั้งบ่อฝังกลบขยะตามข้อเสนอของเจ้าหน้าที่โดยมีเงื่อนไขดังนี้ (1) เกษตรกรท้องถิ่นสามารถขนส่งขยะมูลฝอยมาทิ้งในโครงการได้ (2) การปรับปรุงเส้นทางถนนเขตเมืองประมาณ 500 เมตร (3) การสร้างท่อลำเลียงก๊าซ (4) การป้องกันหนูจากบ่อฝังกลบขยะเดิมเข้ามาในฟาร์ม และ (5) การดูแลบ่อฝังกลบขยะแห่งใหม่เพื่อควบคุมจำนวนนกและเสียงรบกวนจากนก ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวได้รับการพิจารณาจากคณะที่ปรึกษา ผลการปรึกษาของคณะผู้บริหารของเมืองได้ยินยอมตกลงทำตามข้อเรียกร้องบางประการ ได้แก่ (1) การยินยอมให้มีการขนส่งขยะมูลฝอยเข้าไปทิ้งในบ่อฝังกลบขยะในการปฏิบัติงานปีแรก (2) การกำจัดหนูในพื้นที่บ่อฝังกลบขยะมูลฝอยเดิม และ (3) การลดจำนวนนกในพื้นที่บ่อฝังกลบขยะมูลฝอยแห่งใหม่

การได้มาซึ่งความยินยอมในเรื่องพื้นที่ตั้งโครงการของชาวเมืองนั้นมาจากการใช้กิจกรรมทางการศึกษาต่างๆ ตัวอย่างเช่น การใช้รถแห่ประชาสัมพันธ์ (Driving Wave) การนำเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนท้องถิ่นทุกแห่งซึ่งมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองวันต่อวันผ่านหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น)

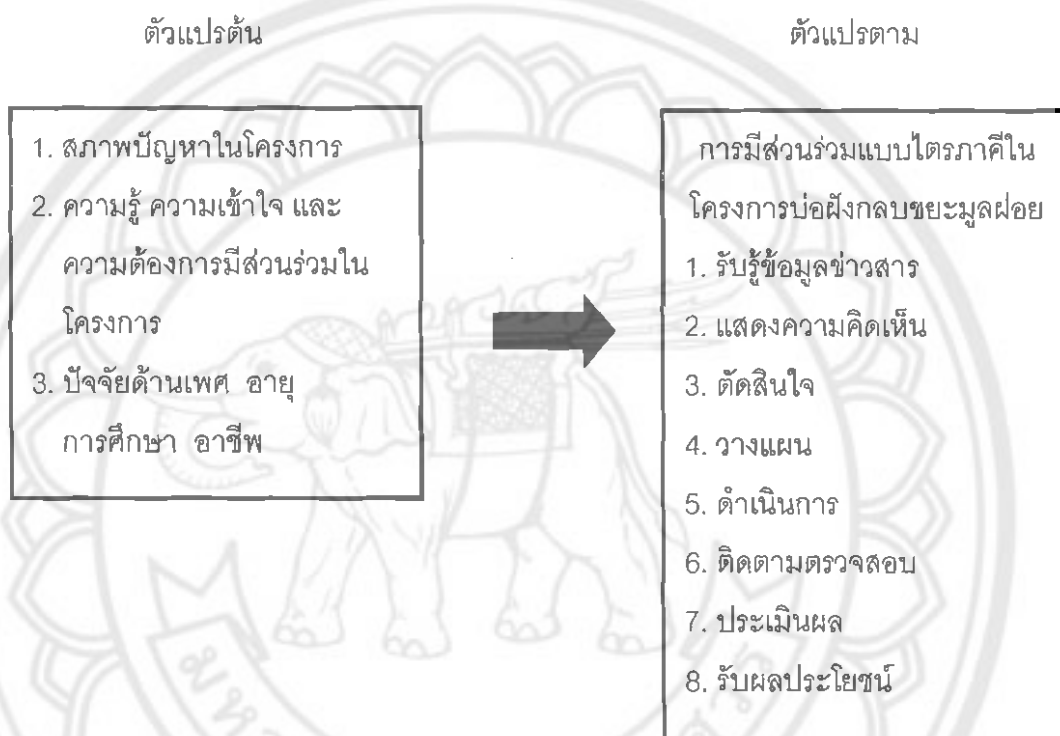
ผลที่ได้จากการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการคือ เทศบาลได้รับความยินยอมในการก่อสร้างบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยแห่งใหม่รวมทั้งการกำหนดเขตพื้นที่กันชน และเอกชนได้ขายที่ดินที่จำเป็นในการก่อสร้างบ่อฝังกลบขยะมูลฝอย ภายหลังจากยอมรับโครงการ ไม่มีการร้องเรียนหรือต่อต้านการตัดสินใจดังกล่าว และในระหว่างการก่อสร้าง ชาวเมืองได้ติดตาม

กระบวนการดำเนินการอย่างใกล้ชิด และขอคำแนะนำจากฝ่ายป้องกันสิ่งแวดล้อมและการเกษตร และฝ่ายสาธารณประโยชน์และการลงทุน ซึ่งผลที่ตามมาคือ การมีส่วนร่วมอย่างดีเยี่ยมในการเอาใจใส่ดูแลกระบวนการสร้างบ่อฝังกบขยะมูลฝอย

โทมัส ซี เบย์ลี (Thomas C. Beierle) (2544, หน้า 285 – 287) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการก่อสร้างโครงการสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ กรณีศึกษา การเลิกสถานที่จัดเก็บของเสียอันตรายในรัฐอัลเบอร์ตา ประเทศแคนาดา เนื่องจากรัฐอัลเบอร์ตา ประสบกับปัญหาการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะเป็นอย่างมาก จำเป็นต้องเพิ่มศักยภาพในการบำบัดและกำจัดขยะของเสียเพื่อที่จะไม่ต้องทิ้งโดยขาดการจัดการที่เหมาะสม แต่ความพยายามในการจัดตั้งโรงงานบำบัดโดยภาคเอกชนกลับประสบความล้มเหลว โดยสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการต่อต้านของชุมชน รัฐมนตรีสิ่งแวดล้อมของรัฐจึงได้สั่งให้หยุดยั้งการแสวงหาสถานที่ตั้งและเข้าแทรกแซงการทำงานของคณะกรรมการ โดยเสนอแนวทางใหม่ให้เปลี่ยนมาใช้กระบวนการที่ตั้งโดยสมัครใจควบคู่ไปกับการให้การศึกษา และการให้คำปรึกษากับประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยอาศัยหลักการให้ข้อมูลแก่ชุมชน แล้วเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ตัดสินใจเองว่าจะยอมให้มีการตั้งโรงงานบำบัดของเสียมีพิษในชุมชนของตนเองหรือไม่ เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งจึงได้มีการก่อตั้งชุมชนของชาวสวอร์น ฮิลล์ เพื่อแจ้งแผนการให้ชุมชนทราบ เจ้าหน้าที่รัฐได้โทรแจ้งชาวบ้านทุกครัวเรือนเพื่อกระตุ้นให้พวกเขาเข้ามาประชุมร่วมกัน การประชาพิจารณ์ครั้งนี้ได้ช่วยลดกระแสต่อต้านและความไม่น่าเชื่อถือจากชุมชนในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม ยิ่งไปกว่านั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนยังช่วยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนก่อสร้างโรงงาน ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทำเลที่ตั้ง การเจรจาให้มีการเพิ่มระบบการควบคุมตรวจสอบให้เข้มงวดมากขึ้น และงดไม่ให้มีการเคลื่อนย้ายขยะในเวลากลางคืน การเจรจาต่อรองยังรวมถึงการที่ชุมชนอื่นจะร่วมรับผิดชอบในการจัดการและลดปริมาณของขยะได้อย่างไร เพื่อไม่ให้สวอร์น ฮิลล์ ต้องเป็นฝ่ายรับภาระในการจัดการขยะมีพิษแต่เพียงฝ่ายเดียว กรณีของสวอร์น ฮิลล์ นั้นนับได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น และรัฐก็ได้ให้การสนับสนุนทางด้านข้อมูลอย่างเพียงพอ ฝ่ายสนับสนุนได้ใช้วิธีการหลายประเภทนับตั้งแต่การอภิปรายจนถึงการหยั่งเสียง เพื่อให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของดังกล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วยตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ดังแสดงในภาพ 17

ภาพ 17 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : พัฒนามาจาก ดุษฎี จิรกุลสมโชค, 2547. หน้า 5